

TUDOMÁNYTÖRTÉNETI KÖNYVTÁR

TUDÓSCSALÁDOK

id. Frivaldszky János

FRIVALDSZKY JÁNOS
(1825-1895)
AZ ENTOMOLÓGUS,
AKADÉMIKUS
ÉS MUZEOLÓGUS

PRIMAWARE

id. Frivaldszky János
FRIVALDSZKY JÁNOS (1822-1895)
AZ ENTOMOLÓGUS, AKADÉMIKUS ÉS MUZEOLÓGUS

TUDOMÁNYTÖRTÉNETI KÖNYVTÁR
Tudóscsaládok

id. Frivaldszky János

FRIVALDSZKY JÁNOS
(1825-1895)
AZ ENTOMOLÓGUS, AKADÉMIKUS
ÉS MUZEOLÓGUS

PRIMAWARE

Szeged, 2015

© Primaware Kiadó, 2015
© id. Frivaldszky János, 2015

Műszakilag szerkesztette és a borítót készítette: Tamaskó Dávid

A kiadást felügyelte: dr. Z. Karvalics László

ISBN 978-963-306-384-2

Kiadta Primaware, a Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Kulturális Örökség és Humán Információtudományi Tanszék kiadója 2015-ben
6722 Szeged, Egyetem u. 2.
<http://primaware.bibl.u-szeged.hu/>

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás,
sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

TARTALOMJEGYZÉK

FRIVALDSZKY JÁNOS (1822-1894)

AZ ENTOMOLÓGUS, AKADEMIKUS ÉS MUZEOLÓGUS	7
Származása	7
Frivaldszky Imre mellett	10
Rokonsága Pesten	12
Önálló tudományos tevékenysége	13
A Matematikai és Természetudományi Közlemények	14
Családi körben	15
A nemzetközi jelentőségű tudós	16
A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlései	18
A muzeológus	19
Nagyobb gyűjtőútjai	21
A nyelvújító	23
Frivaldszky János és Herman Ottó	26
Utolsó évei	29
Halála	31
Az utókor emlékezetében	34

Frivaldszky János tiszteletére elenvezett fajok és fajváltozatok	39
--	----

Frivaldszky János műveinek jegyzéke	41
-------------------------------------	----

Hivatkozások, források	49
<i>Anyakönyvek</i>	49
<i>Kézírtos források</i>	49
<i>Sorozatok, folyóiratok</i>	50
<i>Lexikonok</i>	51
<i>Önálló publikációk</i>	51
<i>Képjegyzék</i>	54

FRIVALDSZKY JÁNOS (1822-1895) AZ ENTOMOLÓGUS, AKADÉMIKUS ÉS MUZEOLÓGUS¹

SZÁRMAZÁSA

Frivaldszky János régi felvidéki kismemesi család sarja.² A család megalapítója 1413-ban vette meg a Zsolnától 30 km-rel délre fekvő Frivald (ma: Rajecká Lesná) község soltészjogát. A család e faluról kapja a nevét, 1583-ban a Frivaldszky névre címeres levelet is kapnak. A 18. századra a család már számos ágra oszlik. Két ága még a 17. században a szomszédos Rajec városkába telepszik. Az egyik rajeci ágból származik Frivaldszky Imre (1799-1870), a másiktól Frivaldszky János. Olykor mint nagybácsiról és unokaöccséről írnak róluk, de ez a rokoni kapcsolat csak az említett, egészen tág értelemben áll fenn. A kettőjük közti rokonsági viszonyt az alábbi leszármazási tábla mutatja³:

Jelzések az évszámok után:

+ = adat halálozási anyakönyvből,

x = adat házassági anyakönyvből,

u = után,

e = előtt,

k = körül,

? = valószínűen.

A helynévvel meg nem jelölt születések és halálozások helye mind Rajec.

A fenti jelzésekkel ellátott időpontok helyszínei ismeretlenek.

1 Jelen írás előzménye: www.frivaldszky.hu/FJentom 1.: KRÍŽ, Karol (2012) 23, 35.

2 A család történetét illetően ld. id. FRIVALDSZKY János (2006).

3 Az adatok forrása a Frivaldszky család archívuma, amelynek főbb adatait tartalmazza a www.frivaldszky.hu honlap. Egy szlovák szerző e honlapról vette le Frivaldszky Imre és János leszármazását, a férfiági ősök neveit, születési és halálozási évszámait, valamint a házastársaik neveit. Mindezt a forrásra való hivatkozás nélkül. Kiegészíti néhány anyakönyvből vett, napra pontos dátummal. A többi évszám (a házastársak születési és halálozási adatai) légből kapott. Több azonosítása téves. Az évszámok melletti értelmező jelzéseket – azokat nem értve – elhagyja: VIDLIČKA (2012) 11.

János (1545u- Frivald1606)
NN (?-?)⁴

Jeremiás (1587k-1620k)
NN (?-?)

Gáspár (1610k-1686?)
NN (?-?)

Simon (1640+-1711)
NN (?-?)

Simon (1666+-1728)
Csernyánszky Zsófia (1669+-1727)

János⁵ (1692-1734u)
Kalasz Judit (1691+-1784)

János (1717-1787)
Kardoss Zsuzsanna (?-1766e)

Simon (1752-1812)
Szmutny Anna (1757x-1790u)

János (1782-1857)
Hulják Zsuzsanna (1786+-1868)

János (1822-Budapest 1895)
Lázár Eulália (1834?- Budapest 1899)

György (1597?-1646k)
NN (?-?)

János (1644+-1709)
NN (?-?)

András (1671+-1728)
Galecz Anna (1672k-1750)

András (1710-1773)
Hulják Anna (1710k-1744u)

István (1744-1822)
Frivaldszky Terézia (Pest 1763-
Sátoraljaújh. 1854)

Imre (Bacskó 1799- Jobbágyi1870)
Schaeffer Anna (1793x-
Jobbágyi 1890)

Frivaldszky János Rajecen született 1822. június 17-én. Apja, szintén Frivaldszky János (1782-1857), Rajecen jobbágytelken gazdálkodik. Egyik nagybátyja, Frivaldszky Antal (1785-1855), szintén gazdálkodik, a másik, Frivaldszky Károly (1787-1850) Bars-megyében plébános, de 1833-ben megrokkán.

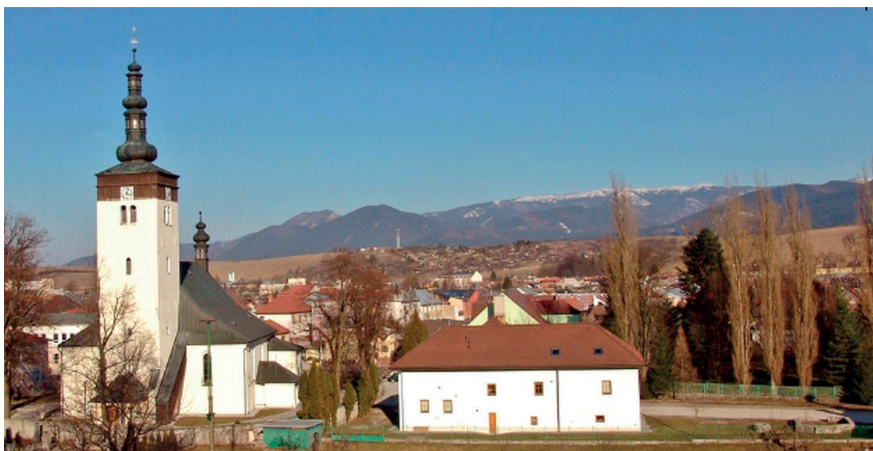
Elemi iskoláit Rajecen végzi. A gimnáziumot Trencsénben kezdi 1832-ben, Nagyszombatban folytatja,⁶ 1835-36. tanévben IV. grammatikai osztályban I. classis, majd Léván az 1837-38. tanévben a II. humán osztályban eminens osztályzatot kap⁷, végül a váci piaristáknál járja a befejező két évet, a filozófiai osztályokat. A gimnáziumot 1840-ben fejezi be. 1840 őszén jö-
got tanulni jön Pestre.

4 Nem pedig Kilián Rosina: VIDLIČKA (2012) 11.

5 Nem azonos az 1735-ben Suján elhalt azonos nevű személlyel: VIDLIČKA (2012) 11.

6 *Nagyszombati érseki gimnázium értesítői* 1835-1836.

7 *Lévai gimnázium értesítői* 1837-1838.

2. RAJEC

Az év elején egy diák-mesterlegény verekedésbe keveredik: „A múlt század első felében Pesten is még kisvárosi szokások dívtak, s az alsó Dunapart gyakran volt efféle ütközetek színhelye. [...] Egy ilyen csetepatéhoz rontó városi drabant, rendcsinálása közben hatalmas öklét egy szőkehajú, szeplős arcú diákra emelte. A diák ahelyett, hogy futott volna mint a többi, védelmi állásba helyezkedett. – Meg ne üssön – kiáltott, erősen tót accentussal, –, meg ne üssön, mert én nemes ember vagyok.

– Azt mindenki mondhatja – harsogta a rend mogorva őre, de azért mégis csak leeresztette a karját. Végre is ő húzná a rövidebbet, ha valami nemes úrfit találna megütni. – Hát mi a neve? – kérdezte szelídebben.

– Joannes Frivaldszky de eadem.⁸

Ez elég büszkén hangzott, de a drabant nem érte be ennyivel.” A diák apja Trencsénben lakott, nem igazolhatta őt, ezért a gazdag és tekintélyes Frivaldszky Imrét nevezi meg mint rokonát. Őt személyesen nem ismerte, bár tudta, hogy hol lakik. Ezzel azt kockáztatta, hogyha ez a rokonságot el nem ismeri, a drabant feljelentésére kicsapják. Azért nem ismerték egymást, mert – mint láttuk – a család két különböző ágából származtak. „A diák apja a legszegényebbek egyike volt köztük. Csoda, hogy képes volt iskoláztatni a fiát. [...] Az efféle vérrokonságot csak a szegényebb fél szokta számontartani, a gazdag többnyire mit sem tud felőle. [...] Frivaldszky Imre sem lesz kivétel s nem fogja rokonnak elismerni a mesterlegényekkel verekedő szegény diákot, akinek még hírét sem hallotta.” S akkor „diplomának, pályának, mindennek” vége.

8 Azaz: frivaldi Frivaldszky János.

„Ilyen tépelődések közt telt pár napja.” Aztán értesítik, hogy rokona érdeklődött utána az egyetemen „előmenetele és magaviselete felől,” és magához hívatta. „Eszébe jutott, hátha valami szegény trencsényi atyafigyerek került volna bajba. Egy kis verekedés még nem olyan nagy hiba, – gondolta magában [...] ha különben derék fiú volna, talán lehetne embert faragni belőle. [...] Így jutott Frivaldszky János nagyatyám házához. [...] Nemcsak szorgalmas tanítványt, majd buzgó munkatársat nyert pártfogoltjában, hanem ezenfölül egész életére egy hálátelt, áldozatkész szív mélységes ragaszkodásával lett gazdagabb.” – írja Frivaldszky Imre unokája.⁹

FRIVALDSZKY IMRE MELLETT

Frivaldszky Imre magához veszi, gondoskodik tovább róla. Lebeszéli a jogi pályáról, s az egyetem bölcsészeti kar mérnöki tanfolyamára íratja be. Az *Institutum Geometricum* ebben az időben – 1782-1850 közt – a Barátok terén (a mai Ferenciek terén) működött, a ferences rendházban.¹⁰

Otthon főleg rovarok gyűjtése, csomagolása, preparálása körül kap feladatokat. Szigorúan tartják: naponta meghatározott számú rovar kell gyűjtenie, különben nem kap vacsorát. A kimerült fiatalember olykor éhesen feküdt le, de szorgalmas ember lett belőle, így lett ő is tudós. A törökországi küldemények leltározása közben megszereti a zoológiát, de az őt befogadó családot is, amelyhez élete végéig kötődött.

Vajon miért akart belőle Frivaldszky Imre mérnököt nevelni – s mint majd látjuk – sikertelenül, mert ugyan tanulmányait itt elvégezte, de a tanultakat soha sem gyakorolta?

Frivaldszky Imrében már hosszú ideje érlelődött egy terv, hogy olyan expedíciókat indítson, amelyek a természettudományok minden terén végeznek kutatásokat, nem csupán a botanika és zoológia terén. 1835-ben egy tervet ír le,¹¹ hogy mi mindent kellene gyűjtenie egy természetrajzi expedíciónak: 1. földrajzi, meteorológiai észleléseket, 2. ritka állatokat (kisebb testűek közt keresendők az ilyenek), 3. ritka növényeket és 4. ásványokat. Ami a gyűjtött tárgyakat illeti, – ellentétben a közölt tervvel, – az ő expedícióinak figyelem csupán a növény- és állatvilágra terjedt ki, nyilván megfelelően képzett emberek hiányában. Tervét Frivaldszky Imre azonban nem adja fel. Előbb a Természettudományi Társulat választmányi ülésén 1842. november 21-én

⁹ BH II. 142-148.

¹⁰ FODOR Ferenc (1955) 188-189.

¹¹ FRIVALDSZKY Imre. (1835) Bevezető.

mondja el egy felállítandó, gyűjtéssel is foglalkozó természetvizsgáló intézet tervét,¹² majd még 1842-ben az Akadémia nagygyűlésén, végül a kisgyűlésen is,¹³ 1843-ban.¹⁴ Azt ajánlja benne, hogy állami költségen hozzanak létre 12 éves időtartamra egy ideiglenes intézményt négy részleggel, amelynek feladata Magyarország ásvány-, növény- és állatvilágának, valamint a topográfiajának és vízrajzáinak módszeres feltárása és leírása lenne. Évente 9 hónap volna a gyűjtő terepmunka, 3 hónap a feldolgozás. 12 év után átalakulna „polytechnikummá”, amin az említett tudományterületek egyetemes kutatóintézetét érti.¹⁵ Alapszabályt, költségvetést mellékel a beadványhoz, s leírja azt is, hogy mindez a gazdasági élet szempontjából is milyen fontos lenne. A tervről csak akkor mond le, amikor az Országgyűlés képviselői számára is kinyomtatta,¹⁶ s ott sem talált támogatásra.

Frivaldszky Imre rokonát minden jel szerint a topográfiai és vízrajzi kutatások vezetésére szerette volna kiképezni, aki azonban sokkal fogékonyabbnak bizonyult a zoológia iránt. Mérnöki tanulmányait 1842-ben fejezi be, de nem szerzi meg az oklevelet. Trencsén-megyéből Rajecen gazdálkodó bátyja, Frivaldszky József (1809-1846u) közvetítésével nemesi igazolást kér, amit 1844-ben megkap.¹⁷

Pártfogója 1843-ban magával viszi a Bánságba. Ez év tavaszán pedig elindítja negyedik expedícióját, ezúttal Kréta szigetére. Megbízottja, Zách Ferenc azonban nem ad életjelt magáról,¹⁸ csak ősszel. Egy év levelezgetés után¹⁹ 1844-ben Frivaldszky Jánost küldi utána egy görög nyelvű ajánlólevéllel²⁰ Terren András körmöcbányai evangélikus teológus kíséretében Candiába, azaz Kréta szigetére. Itt megtalálja Frivaldszky Imre pénzét elsikkasztó megbízottját, átveszi tőle a vezetést. Hazafelé Izmiren át úti céljuk a Márvány-tengernél fekvő Brüssza, azaz Bursa, s a környékén lévő „Mysiai Olimpusz”, azaz a 2500 m magas Uludağ. Itt is gyűjt, majd gazdag gyűjteménnyel tér vissza 1845 tavaszán.

1846-ban Frivaldszky Imrével együtt személyesen indul ennek ötödik expedíciójára. Útitervük minden korábbinál nagyobb szabású. A Dunán

12 KÁTAI Gábor (1868) 16-17.

13 MTA K RAL 259/1842.

14 MTA K RAL: 40/1843 (16 lap); FRIVALDSZKY Imre (1844).

15 Mint amilyen a földtan területén jelenleg a Magyar Földtani Intézet.

16 FRIVALDSZKY Imre (1844).

17 TŽFF 61-67.

18 Frivaldszky Imre hitelt nyittat részére Brüsszában (1842. 3. 5.: TTTT Frivaldszky Imre, III/11/11/15) nyomoz utána Triesztben (1843. 5. 10: TTTT Frivaldszky Imre III/11/11/21).

19 Zách levelei 1843 szept.- 1844. nov. : TTTT Frivaldszky Imre III/11/11/24.

20 Eredeti : OL, P2256-33 (Korábban R319-22).

hajóval mennek lefelé Ruszcsukig, a mai Ruszeig, majd Balkán hegységen átkelve, Szlivenen át a tengerparti Missivribe, azaz Neszebárba jutnak, amely akkor még kis halászfalu volt. Innen egy kis hajóval indulnak el Várnába, a legközelebbi kikötővárosba, de vihar tör ki, s a Neszebártól északra fekvő Emine-foknál partra kell szállniuk. Görögkeleti szerzetesek vendégei lesznek, amíg a vihar el nem áll, s tovább nem indulhatnak. Várnától gőzössel hajóznak Konstantinápolyba. Ismét járnak Brüsszában, a Mysiai Olimpuszon, majd Anatóliába hajóznak, ott megmásszák a 2366 m magas Tahtali Daği hegyet, az „anatóliai Olimpust”. Innen Krétára és Egyiptomba készülnek, de Frivaldszky Imre megbetegszik, ezért Szírosz szigetén, az osztrák konzultól kapott tanácsot megfogadva az utat lerövidítik. Korfura hajóznak, majd Szicílián, Itálián és Ausztrián át térnek haza. Közben megmásszák az Etnát, személyesen megismerkednek olasz tudós levelezőtársaikkal.

Az 1848-as forradalmi időkben úgy látszik mégiscsak szeretne valami saját, biztos egzisztenciát, ezért a mérnöki tanfolyamon ez évben végre megszerzi az oklevelet²¹, ám mérnökként tovább sem működik, marad Frivaldszky Imre szolgálatában, aki saját múzeumi hivatalát készül neki átadni.

ROKONSÁGA PESTEN

Úgy látszik, rokonsága kamatoztatni igyekszik tehetséges rokonuk „szerencséjét,” mert többen jönnek fel utána Pestre. Az anyakönyvi adatokon kívül azonban nincs adat arra, hogy volt-e kapcsolatuk vele, de feltételezhetjük, hogy testvéreit támogatta. Öccse, Alajos (1828-1856) Pesten hallgat jogot, de 1856-i szigorlata után nem sokkal meghal. Húga, Magdolna, Perger Mátyásné, élete végén a VII. kerületben Király u. 98 sz. alatt lakik.

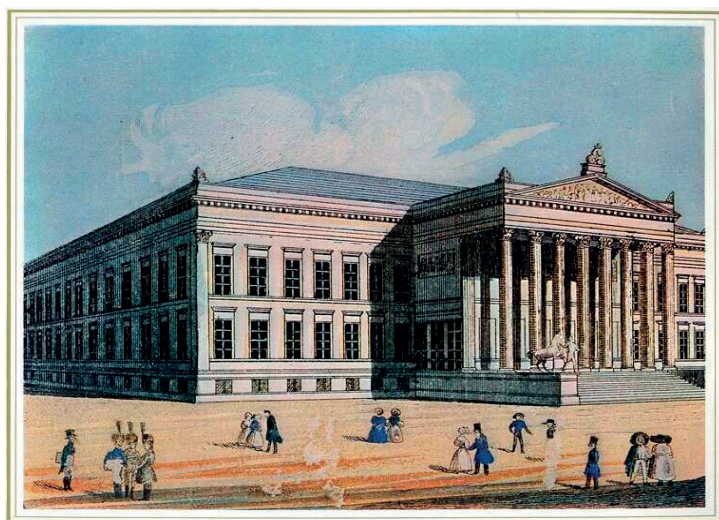
Unokatestvérét, Frivaldszky Istvánt 1848-ban Pesten találjuk, ahol szedőként dolgozik a Trattner-Károlyi nyomdánál. Krúdy Gyula apjának honvédbajtársa volt Komáromban 1848-49-ben. Ennek Károly nevű öccse cipész, 1848-ban nőül, Pesten háztulajdonos a Terézvárosban.²²

²¹ *Névjegyzéke*, 739.

²² id. FRIVALDSZKY János (2006) 143-144.

ÖNÁLLÓ TUDOMÁNYOS TEVÉKENYSÉGE

Frivaldszky János, mint Frivaldszky Imre szolgálatában lévő személy, díjtalan önkéntesként helyettesíti őt 1850. július 1-től a Múzeumnál, amíg az 1851-ben le nem mond „rovarász” őri állásáról. Tulajdonképpen rokona javára mond le. Helyét 1852. január 29-én veszi át mint segédőr,²³ december 18-án mint rendes őr. A királyi helytartótól kap e hivatalra német nyelvű kinevezési iratot, magyar nyelvűt a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójától. ²⁴Ettől kezdve függetlenné válik rokonától. 1855-ben meghal Petényi Salamon, az „állattani” tár őre, teendőit évek óta Frivaldszky János látta el, így a helyébe lép.²⁵

3. A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM PEST-BUDA, ANNO 1838.

A barlangban élő vak állatok kutatásával kezdődik önálló tudományos tevékenysége. Frivaldszky Imrével 1853-ban meglátogatja az aggteleki Baradla-barlangot, majd 1856-ban a Bihar-megyei, Sebes és Fekete Körös közt fekvő Esküllő falu (ma. Aștileu, Románia) barlangját. Első, Frivaldszky Imrével közösen írt publikációja az itt talált új bogarakról szól.²⁶ 1861-ben – most már egyedül – visszatér Bihar-megyébe, s több újabb barlangot is felkeres mindkét Körös völgyében. 1862-ben a Bánsági Érchegeységben jár, Oravica barlangjában. Egy itt

23 Eredeti oklevél: OL, P2256-33: (Korábban R319-22).

24 Eredeti oklevél: OL, P2256-33: (Korábban R319-22).

25 MÁTRAY Gábor (1868) 69.

26 FRIVALDSZKY Imre - FRIVALDSZKY János (1857).

talált bogarat a bécsi Miller tiszteletére nevez el.²⁷ 1865-ben ezeket a kutatásokat egy szemléletes útleírás-formában összefoglalja, s az itt talált állatokat leírja.²⁸

A tudós társadalom már jó ideje számon tartja. Amint hivatalba áll, s Frivaldszky Imre szolgálatából kilépve önállósul, több tudományos társaság választja tagjául: Elsőnek, 1852-ben a királyi Magyar Természettudományi Társulat.²⁹ Kátai írja le itteni tevékenységét:³⁰ 1891-ben lesz az állattani szakosztály elnöke. 1853-ban a Magyarhoni Földtani Társulat,³¹ 1853-ban a bécsi császári-királyi állat- és növénytani társulat, (Kaiserliche und königliche zoologisch-botanische Gesellschaft), 1855-ben az Erdélyi Természet Tudományi Társulat tagja lesz.³² Ezek az elismerések – s a későbbiek is – rendkívül szorgalmas tudományos tevékenységének szólnak.

A MATEMATIKAI ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK

Frivaldszky Imre említett régi nagy terve egy országos tudományos vállalkozásról valamiképp mégis csak megszületik, de más formában: A Magyar Tudományos Akadémia ugyanis végül a következő körlevelet adja ki:

„A magyar tudományos Akadémia elhatározta, hogy egy matematikai s természettudományi bizottság állittassék fel, melynek feladata a Magyarország természettudományi megismertetésére vonatkozó adatokat gyűjteni, rendezni s közzétenni: E bizottság már ki van nevezve, s az f.[olyó] é.[v] júliusban működését megindította. Működése körébe a következő tárgyak tartoznak: a) Természetrajzi közlések: valamely vidék leírása, állat-növény- és ásványtani tekintetben. b) Földtani és őslénytani leírások. c) Meteorológiai adatok, a mennyire lehet, kiterjeszkedve a nedvességi, légnyomati, vilámlamossági, sb. viszonyokra. d) Magasságmérések hálózatának létesítése, természettudományi és technikai szempontból. e) Vegytani vizsgálatok gazdasági, földtani és hydrographiai tekintetben. f) Leírása azon iparos eljárásoknak, a melyek honunknak többé-kevésbé sajátjai. g) Megismertetése a honunkban létrejött nagyobb szerű építkezési u.[gy] m.[int] vasuti, hidcsatornavezetési, vízszabályozási, lecsapolási stb. vállalatoknak. [...] Kelt

27 FRIVALDSZKY János (1862).

28 FRIVALDSZKY János (1865a).

29 Eredeti oklevél: OL, P2256-33: (Korábban R319-22)

30 KÁTAI Gábor 1868. 129.

31 Eredeti oklevél: OL, P2256-33: (Korábban R319-22)

32 OL, P2256-33: (Korábban R319-22)

Pesten július 15. 1860. – Bizottsági elnök: Kubinyi Ferencz, jegyző: Szabó József, tagok: Frivaldszky Imre, Jedlik Ányos, Kovács Gyula, Kruspér István, Nendtvich Károly, Petzval Otto, Sztoczek József.”³³ A változás annyira az eredeti tervhez képest, hogy a kutatás megtervezése, lebonyolítása egyénileg történik, költségeit ki-ki maga viseli, csupán a publikálás a közös. 1861-ben megindul tehát a Magyar Tudományos Akadémia „Mathematikai és Természettudományi Állandó Bizottsága” kiadásában a Mathematikai és Természettudományi Közlemények. A Bizottság tagjai (egyben az egyes részterületek felelősei) 1861-ben: Frivaldszky Imre (állattan); Kovács Gyula (növénytan); Szabó József (ásványtan, földtan; a Bizottság előadója és a Közlemények első szerkesztője); Kubinyi Ferencz (öslénytan: emlősök; a Bizottság elnöke); Kovács Gyula (öslénytan: általános); Jedlik Ányos, Sztoczek József (meteorologia); Nendtvich Károly (vegytan); Kruspér István (magasság-mérések); Petzval Otto (építészet). A szerkesztést Szabó Józseftől 1881-ben Eötvös Loránd vette át. E folyóiratba Frivaldszky János számos cikket írt.

CSALÁDI KÖRBEN

1857-ben nősült meg, felesége Lázár Lilla (Eulália) (1834?-1899) volt, akinek nővére Lázár Róza (1848-1919) pedig gróf Keglevich Arthurné.³⁴ Gyermekeik nem születtek.

Az 1862-1867 közti időszakban szerda esténként Frivaldszky Imréékhez jár kártyaestre Szabó József (1822-1894), 1858 óta Pesten élő geológussal, és Xantus Jánossal (1825-1894). Preference-t és Szapáry-zwicket játszanak. Amint Frivaldszky Imre visszaemlékezésében leírja “Víg tréfálkozások közt indult meg a játék s a beszéd árját csak a kártya válságos fordulatai szakították meg. Még egy légy röptét is meg lehetett volna ilyenkor hallani a néma feszültségben. Csak olykor hangzott egy érzékeny, csalódást kísérő fájdalmas felszisszenés, vagy egy remények beváltáról tanúskodó discret dúdolás. A szobában sűrű szivarfüst kóválygott, kékes felhőkkel takarva a szekrények tetején lévő kitömött madarakat. A gyertyák is homályosan, fénytelenül égtek. A legkisebb unoka

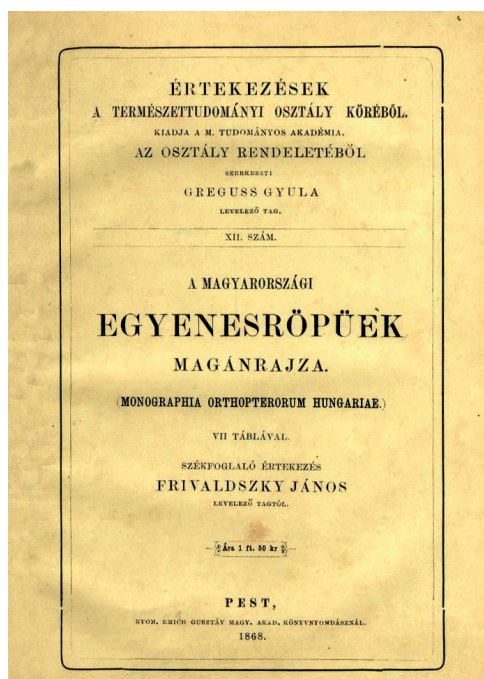
³³ *Vasárnapi Újság*, 1860. július 22., 365.

³⁴ OSZK, Gyászjelentések. Fiumei úti Temető anyakönyv; Lehetséges, hogy az ornitológus akadémikus gróf Lázár Kálmán (1827-1874) elsőgényedett rokonai. Az illető ugyanis élt Pesten is, jó barátságban volt Jókai-val; Xantus pedig Frivaldszky Imrével 1865 táján bencenci birtokán meg is látogatta. XANTUS János (1875) 5, 8.

elálmósodott és csak akkor lett újra figyelmessé, mikor a leszámolás nagy momentuma elérkezett. Ez bizony nem mindig ment simán. Harminc, negyven krajcárnyi differentia már nagy hullámokat vert föl. Frivaldszky János bácsi a partnerével veszekedett, a kis Szabó epés megjegyzéseit pedig csak a vacsora nyalánkságai, a jó Weichsel-kuchen, cukorba főtt dió és dinnye tudták végképp elnémítani.”³⁵

A NEMZETKÖZI JELENTŐSÉGŰ TUDÓS

Kora tudósaival szoros kapcsolatot tart. 1858-ban tagjává választja a stettini entomológiai társulat (Stettiner Entomologische Gesellschaft) 1865-ben a pozsonyi orvosi és természetvizsgáló egyesület. 1871-ben a Magyar Nemzeti Múzeum igazgató őrje lesz. 1872-ben a Lipót-Károly-féle császári német természetvizsgáló akadémia tagja (Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina). 1873-ban a magyar Állat- és Növényhonosító Társaság tagja, a berlini entomológiai társaság tagja.³⁶

4. AZ EGYENESRÖPŰEK MAGÁNRAJZA CÍMLAPJA

35 BH II. 86-88.

36 OL, P2256-33: (Korábban R319-22)

Xantus János 1862-ben tér először haza Amerikából. Ekkor készíti el az állatkert tervét. A bizottság egyik titkára Frivaldszky János.³⁷ 1865-ben megalakul a pesti állatkerti társulat, ennek választmányi tagja lesz, emiatt Bécsben jár az ottani állatkert tanulmányozására.³⁸ Ugyancsak 1865-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lesz. 1871-ben a MTA matematikai és természettudományi állandó bizottságáé, 1873-ban a MTA rendes tagjának választják³⁹ Török József⁴⁰ és Szabó József ajánlatára. Arany János küldi meg oklevelét.⁴¹ A székfoglalót 1874. május 11-én tartja.

Akadémiai működésében jelentős szerepet kap a tudományos szakvélemény-készítés. Így Kriesch János hal-tanulmányáról, akit később tagnak ajánl,⁴² Horváth Géza és Pável János által gyűjtött pikkelyröpűekről, akik közül az előbbit szintén tagnak ajánl.⁴³ Reviczky tanulmányát nem tartja értékesnek.⁴⁴ Véleményezi Virányi kéziratot hagyatékát, Dezső Béla szivacsait, Tömösváry és Lovassy műveit.⁴⁵ Összefoglaló jelentést készít az 1875-1881 közti évek jobb munkáiról.⁴⁶ Pályakérdéseket tűz ki a Vitéz-⁴⁷ és Bézsán-jutalomra.⁴⁸ Daday művei kiadását javasolja.⁴⁹ Bírálatot ír Örley írásáról⁵⁰ és a Chyzer-féle pókfauna-kötetről.⁵¹ Gyakran járt be az Akadémiára, amelynek mai épülete, amikor levelező tag lett, – azaz 1865-ben – már állt. A nap végén ilyenkor lesétált a Duna-parton sóházig,⁵² amely a mostani Szabadság-hídnál volt.

Tudóstársai: magyarok, németek, belgák 32 fajt, négy változatot neveznek el róla: 33 rovat, egy rákot, egy férget, egy gombát.

1873-ban, amikor egy ismeretterjesztő folyóirat⁵³ ismerteti a barlangokról szóló írását,⁵⁴ rájön a tudományos ismeretterjesztés fontosságára,

37 MOCSÁRY Sándor 231.

38 *Vasárnapi Újság*, 1865, aug. 27. 440.; LÁPOSI

39 OL, P2256-33: (Korábban R319-22); *Magyarország tiszti cím és névtára* 1873, 1875.)

40 MTA K RAL 366/1873.

41 MTA K RAL 424/1874.

42 MTA K RAL 1438/1871, 265/1877, 309/1881.

43 MTA K RAL 1252/1875, 266/1877.

44 MTA K RAL 1504/1876, 1020/1877.

45 MTA K RAL 1088/1879, 48/1882, 250/1882, 779/1882.

46 MTA K RAL 815/1882.

47 MTA K RAL 1108/1877, 505/1882.

48 MTA K RAL 123/1884pót.

49 MTA K RAL 807/1887, 64/1889.

50 MTA K RAL 1146/1885, 839/1887.

51 MTA K RAL 199/1990pót.

52 BH III. 137.

53 *Természet*, 1873. 323-327.

54 FRIVALDSZKY János (1865a).

ettől kezdve maga is ír olvasókkal való levelezőként ilyen jellegű apró közleményeket.⁵⁵ Műveinek döntő többsége szakfolyóiratban megjelent tanulmány, aminek speciális, modern faja a vándorgyűléseken felolvasott, majd kinyomtatott előadás.

Frivaldszky Imre révén ismeri őt Jókai is, akinek 1881-ben készített magán feljegyzésében más illusztris személyek közt szerepel.⁵⁶

A MAGYAR ORVOSOK ÉS TERMÉSZETVIZSGÁLÓK VÁNDORGYŰLÉSEI

Részt vesz a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók évenkénti vándorgyűlésein is. Legelőször 1843-ban Temesvárott (IV), még Frivaldszky Imre kíséretében. Azután évekig távol van. A Szabadságharc után hosszú ideig nem is tartják meg a gyűléseket. Az újrainduláskor, 1863-ban, már ott van Pesten (IX), majd 1864-ben Marosvásárhelyen (X), 1865-ben Pozsonyban (XI), 1867-ben Rimaszombatban (XII), 1868-ban Egerben (XIII), 1869-ben feleségével Fiumében (XIV), 1871-ben Aradon (XV), 1872-ben Herkulesfürdőn feleségével (XVI), 1878-ban Máramarosszigeten (XIX), 1879-ben Budapesten (XX), 1882-ben Debrecenben (XXII), 1886-ban Buziás-Temesvárott (XXIII), 1890-ben Nagyváradon (XXV), végül 1892-ben Brassóban. Ezeken többségükben tisztségeket is ellát.

A nagyváradi gyűlés színfoltja, hogy Horváth Géza felszólalásában sokallja az egyes vidékeken előforduló állatok latin neveinek véget nem érő felsorolását, elegendőnek tartaná csupán a jellemző fajok megemlítését.⁵⁷ Amikor Cyzer Kornél a Vándorgyűlések történetét megírja, Frivaldszky János két írását említi meg benne.⁵⁸

55 FRIVALDSZKY János (1874b), FRIVALDSZKY János (1875a) stb.

56 JÓKAI Mór (1968) II. 246.

57 *Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek Munkálatai* IX 181, X 63, XIV 83, XV 72, XIX 32, 45, XX 23, 70, 256-271 (bibliográfia, benne 13 művével) XXIII 50, XXV 49, XXVI 44, XXV 49.

58 FRIVALDSZKY János (1873a) és FRIVALDSZKY János (1873b): CHYZER Kornél 1890. 100 és 113.

A MUZEOLÓGUS

Szorgalmasan gyarapítja a Magyar Nemzeti Múzeum rovargyűjteményét, ez halálakor 165 000 darabból áll. Emiatt a Múzeum alapítói közé sorolják.⁵⁹

Frivaldszky János a Múzeum gyűjteményét gyűjtés és szerzés révén 7299 példánnyal gyarapítja. 1855-től 1866-ig a gerincesek gyűjteményét is ő gondozza, sőt három évig az ásványtárat is. 1866-tól van egy őrségéd is mellette, de mindkét természeti osztályt ő látja el. Van még egy néhány órás írnok és egy szolgáló-preparátor az egész osztály számára.⁶⁰ 1858-ra készül el az állattár leltára.⁶¹ Frivaldszky János 223 könyvet ajándékozik a könyvtárnak.⁶²

5. RAJZ 1885 K.

Ismerjük részletezve is, mi mindent adományozott Frivaldszky János a Múzeumnak. Ezek: 1850-ben 200 faj új rovar, 1851-ben 1 hörcsög és 341 rovar, 1851-ben 200 budapesti rovar, 1853-ban 1 pontozott gőte, 592 rovar, 58

59 *A Magyar Nemzeti Múzeum*. Bp. (1896); FRIVALDSZKY János (1880a).

60 FRIVALDSZKY János (1880a) 5.

61 FRIVALDSZKY János (1880a) 6.

62 FRIVALDSZKY János (1880a) 9.

„pankány”, 7 soklábú, 5 annelida, 20 héjánc, 3 ammonites. 1854-ben 18 faj rovar (24 pl.) 100 faj, részben olasz rovar (160 pl.) 1 halpikkely-lenyomat, 1855-ben 276 gerinctelen, 1856-ban 1 könyv, előző évben gyűjtött 752 rovar, 24 csiga, 19 pók és rák, 16 állat-rongálta fa, 1857-ben 320 faj rovar (660 pl.), 7 faj puhány (22 pl.)⁶³

Szerzeményei: 1859-ben 4 amerikai madár, és 354 gerinctelen.⁶⁴ Ezeket nyilván Xantus Jánostól kapta. Xantust ő ajánlja be a Természet Tudományi Társulatba 1859-ben pártoló tagnak⁶⁵ Xantus kaliforniai madárküldeményének ismertetését is Frivaldszky János vállalta.⁶⁶

Nagyobb gyűjtőutat tett 1860-ban Pozsega-megyében. Eredménye 62 faj (115 pl.) rovar, szerzemény és gyűjtés 81 (319 pl.) gerinctelen.⁶⁷

A Múzeumtól 1861. szept. 10-től 4 hetes szabadságot kap tudományos kirándulásra és 87 Ft útiköltséget.⁶⁸ Az út szerzeménye 46 (66) rovar és 41 csiga.⁶⁹

1867 Trencsén- és Liptó-megyéket járja be Frivaldszky Imrével együtt, felkeresik Frivaldot és szülőhelyét, Rajecet is.

1869-ben 32 könyvet ajándékoz a Múzeumnak⁷⁰ 1869-ban ajándéka 272 (622 pl.) rovar.⁷¹

1870-ben a Múzeum természettudományi gyűjteményeit három részre osztják (ásványtan, botanika, zoológia), Frivaldszky János az utóbbi vezetője lesz.

1877-ben múzeumi hivatala 25 éves évfordulóját tartja. Tiszteletére lakomát rendeznek a Hungáriában. Ezen üdvözlő beszédet mondanak Pulszky, Herman Ottó, Stoczek, Takács János és dr. Szabó [József].⁷² Ortway Tivadar római katolikus pap akadémikus levélben köszönti. Frivaldszky őt „kedves barátomnak” szólítja.⁷³ A következő évi kalendáriumba pedig leközlík életrajzát.⁷⁴

Frivaldszky, mint a természettudományi tár „igazgató óre” egyben a múzeumigazgató helyettese is volt. Ilyen minőségben ír a Múzeum hiva-

63 MNM Kubinyi 155, 171, 191, 207, 208, 209, 215, 222, 234, 251, 254, 271.

64 TTÁll Lelt 125/1859.

65 KÁTAI Gábor (1868) 129.

66 *Vasárnapi Újság*, 1859. 7. 31.

67 TTÁll Lelt 131/1860, 146/1860.

68 OL, D207, 2k. 138t. (47311 sz.)

69 TTÁll Lelt 151/1861, 155/1861.

70 TT ÁllLelt Kézikönyvtár.

71 TT Áll Lelt 286/1869.

72 *Vasárnapi Újság*, 1877. 6. sz. 88.

73 OSZK Levelestár (1 db).

74 *Vasárnapi Újság*, 1877. 35. sz. 555.; NAPT ATH 1878 101-103.

talos papírján köszönő leveleket Thaly Kálmán országgyűlési képviselőnek különféle ajándékozott tárgyakért (rézmetszetek, pénzérmék, oklevelek) 1883-ban és 1893-ban.⁷⁵

Frivaldszky több esetben simított el különböző viszályokat. Így 1884-ben is, amikor Pulszky Ferenc hetvenedik születésnapja alkalmából a család és a Múzeum felelős tagjai részvételével zártkörű estélyt szerveztek, és Szinnyi József könyvtáros, – bár ő nem tartozik egyik kategóriába sem – megsértődött, hogy nem hívták meg. Csontos Jánosnak, közvetlen felettesének írt levelében párbajjal fenyegetve követelte meghívását.⁷⁶

NAGYOBB GYŰJTŐÚTJAI

1871-ben Máramaros-megyébe utazik az Akadémiától kapott 200 Ft úti segítséggel.⁷⁷ Az utazásról készített beszámoló igen eleven, élvezetes olvasmány. 1871. július 4-én indul el „Pável János múzeumi gyűjtővel.” Vonattal utaznak Nagykárolyig, majd kocsival Máramarosszigetre. Közben csatlakoznak hozzájuk Emich Gusztáv és Xantus János is. Vörösmarton „a nyájas és gondos háziasszony s kedves családja által fogadtatván, s a számunkra kijelölt termekben podgyászunkat elhelyezve, az alkonyodó napnak perceit a kedves család társaságában töltöttük; az emelkedett partra épült, ügyesen és kényelmesen berendezett ház ablakjaiból s nemes rózsákkal díszlő kertjéből élvezvén a meglepően szép kilátást, úgy a közelfekvő és Szigeth felé kanyarodó Tiszára, mint a szigethi kis rónát övedző hegységekre.” Július 14-én a Pietrosz-hegyre mennek fel. Ennek „északi alán két nagyobb öböllel ellátva, melyek egyikében egy kis tó létezik, a másikon pedig mintegy ezer lábnyi magas, függőleges sziklafal alatt terjedelmes hómező terül el, mely már alulról is kivehető volt. A hegytető a rodnai havasokban tenyésző kőszáli zergéknek kedvencz tartózkodási helyül szolgálván, az eddig összetartott társaság most kettős érdekű, zergavadászati és rovarászati kirándulásra készült.”⁷⁸ Tovább a Fehér Tisza forrásaihoz tartanak, majd Rahóra, Balzatul-Vidlemszkóra, végül Körösmezőre és Királymezőre. Hazafelé Kapnikbányát, Nagybányát ejtik útba, július 30-án érkeznek vissza Pestre. Ezen az 1871-ben megtett máramarosi úton az ő és Pável gyűjtésének eredménye a Múzeumnak átadott 483 rovar.⁷⁹

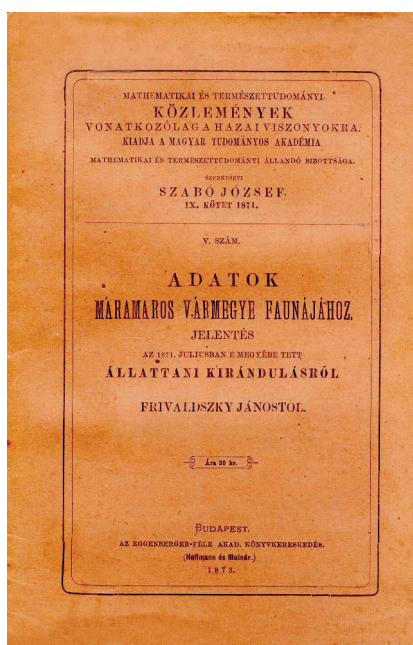
⁷⁵ P1747, 5. cs. 2068-2070. sz.

⁷⁶ OSZK Levelestár, Csontos János Frivaldszky Jánoshoz; SZŐNYI Éva (2012) 354-354.

⁷⁷ MTA K RAL 1441/1871.

⁷⁸ FRIVALDSZKY János (1873b) 185, 188.

⁷⁹ TT Áll Lelt 312/1871.

6. AZ ADATOK MÁRAMAROS VÁRMEGYE FAUNÁJÁHOZ CÍMLAPJA

1872-ben ajándéka 234 faj (482 példány) Coleoptera, 1873-ban ő és Pável gyűjtése Baranyában 22 (178 pl.) Hemiptera, 542 (1149 pl.) Coleoptera, Frivaldszky gyűjtése Tátrafüreden 201 faj Coleoptera.⁸⁰

1874-ben Krassó és Temes-megyékben találjuk. Ez útra szintén 200 Ft úti segílyt kap.⁸¹ Mindig a Múzeumnak gyűjt, saját gyűjteménye nincsen. A gyűjtött anyagot letározza, feldolgozza és leírja; ez teszi ki publikációinak zömét.

1876-ban újra Máramarosban gyűjt Pável Jánossal, ennek eredményéről két évvel később a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók máramaros-szigeti vándorgyűlésén számol be.⁸² 1876 után nagyobb utat már nem tesz.

Leírt összesen 7 új nemet, 2 alnemet, 146 fajt, 13 változatot.

Főleg rovarokkal foglalkozik, de sokáig nem tudja elszánni magát a specializálódásra. Végül a coleopterologia hazai legnagyobb tekintélye lett, e területről a fiatalokat ezért le is beszéli.⁸³ Aprólékossága nem engedi meg, hogy eljusson az összefoglalásig élete végéig, pedig a nagy összefoglaló rovertani mű volt élete végéig az álma, amelyben Magyarország

80 TT Áll Lelt 319/1872, 331/1873.

81 MTA K RAL 1246/1874.

82 FRIVALDSZKY János (1878e).

83 *Rovartani Lapok* 1903, 23-25.

rovarait írná le. E műve töredék maradt.⁸⁴ Ezzel pályázott a Fáy-díjra is: „egy nagy terjedelmű állattani művel,”⁸⁵ ám – úgy látszik, e pályázatot nem nyerte el.

Ám támogatja mások gyűjtéseit is. Ő teszi lehetővé 1869-ben Xantus János gyűjtőútját.⁸⁶ Xantus 1869. november 12-én levelet ír neki Japánt elhagyva, Hongkong felé tartva a Formosa-gőzösről.⁸⁷ Csaknem hajótörést szenvedtek. Ha ez megtörtént volna, „semmi esetben sem firkálnék hozzád, János gazda”- írja Xantus jókedvűen Frivaldszky Jánosnak. Borneo, Jáva és Szumátra felé tart; onnan hazatérve pedig majd olyan páratlan gyűjteménye lesz a Magyar Nemzeti Múzeumnak, hogy „a bécsi németek tudom sírva fognak reá tekinteni.” Xantus kéri, hogy próbáljanak az expedícióra pénzt szerezni, Eötvöstől az 500 fontot. Frivaldszky „Imre bácsinak is fel kell lépni, ha akar, ha nem, legalább írja le a Borneoi halakat. [...] Most vagy soha fel kell lépünk s a világ elé valami nyomatékost és tömegeget adni.”⁸⁸ Majd Borneóból is ír egy másik levelet is. Ebből a szerzett egzotikus zsákmány hatalmas voltáról értesülhetünk.⁸⁹ Frivaldszky annyit tehetett, hogy saját művét félretéve vállalta a Xantus gyűjtötte hatalmas anyag feldolgozását, leírását,⁹⁰ ami évekig tartott. Később pedig ugyanezt tette Széchenyi Béla expedíciója anyagáért is.⁹¹

A NYELVÚJÍTÓ

Műveinek nyelve magyar vagy latin, ritkán német, de levelez franciául is. Bő levelezése maradt fent.⁹² Színszlovák vidéken született, maga is szlovák anyanyelvű volt. Mint Frivaldszky Imre unokájának visszaemlékezéséből láttuk, a magyart „tótos” kiejtéssel beszélte. Magánlevelezésében is érezni, hogy nem magyar anyanyelvű, előfordul ugyanis bennük idegenszerű fordulat is,⁹³ mindazonáltal szlovák nyelvű írás nem maradt fenn tőle.

84 TTT Frivaldszky János fond.

85 MTA K RAL 44/1884pót.

86 FARKAS Henrik (1975).

87 Ekkor önállósítja magát az expedíció többi tagjától.

88 MTA KK, Xantus János Frivaldszky Jánosnak, Ms 10.402/s.

89 XANTUS János (1870).

90 MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/60-61.; MTA K RAL 1402/1871, 1495/1871, 1269/1873; FRIVALDSZKY János (1865b); FRIVALDSZKY János (1882a); FRIVALDSZKY János (1882b).

91 FRIVALDSZKY János (1886a), FRIVALDSZKY János (1889b), FRIVALDSZKY János (1892a), FRIVALDSZKY János (1893c).

92 TTT Frivaldszky János fond.

93 pl. „csak visszajövele után megtarthatja az első értekezletét.” MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/58.

Mi több, belekapcsolódott a magyar természettudományos nyelv fejlesztéséért folyó küzdelembe is, amely a 18. század végén kezdődött, amikor a latin helyébe a tudományos életben a nemzeti nyelv került. A magyart ezenkívül még az is fenyegette, hogy az idegen latin helyébe a szintén idegen német lép. Az 1829-től 1848-ig terjedő két évtized a magyar szakszótárak virágkora volt.⁹⁴ A természettudományos szótárak sorát Bugát Pál a *Bonctudomány* két kötete (1828) függeléke nyitja meg. A szuggesztív professzor tanítványai már ebből tanulták a bonctant, szakszavai meg is gyökeresedtek.⁹⁵ A sikert látva tovább lép, 1843-ban kiadja *Természettudományi Szóhalma*-át. „Egész szótáriródlamunk legérdekesebb műve ez; a leghihetlenebb furcsaságoknak és a legkitűnőbb ötleteknek csodálatos zagyvaléka. Húsz esztendeig gyűjtötte az anyagot szerzője. [...] Ő maga 40,000-nél többre becsüli a címszavakat.”⁹⁶ Vörösmarty is, Toldy Ferenc is magasztalja.⁹⁷ Ebbe a sorba tartozik Frivaldszky Imre kéziratban maradt műve is: *A-betűs szavak egy szakszótárhoz*.⁹⁸

A Szabadságharc bukása után még erősebben folyik az elnémetesítés elleni *purista* küzdelem az *impuristák* ellen, akik olykor mondattanilag is rettenetes magyartalan nyelven írtak. Az előbbiek csakis tisztán magyar eredetű vagy belső keletkezésű szavakat tudtak elfogadni, az utóbbiak inkább a „mivelt nemzetek” által mintegy közösen elfogadott, s leginkább a görög és latin szóból képezett neveket. Az ő érvelésük azon alapult, hogy a magyar természettudomány ne szakadjon el az egyetemes tudománytól.⁹⁹ Megjegyzendő, hogy a németek és franciák közt is voltak puristák, azonban ezek a nyelvek sokkal közelebb állnak az adaptálni kívánt kifejezés nyelvéhez, mint a finnugor magyar,¹⁰⁰ így ott a nyelvújítás nem váltott ki akkora vihart.

„A korlátlan szócsinálással egybekötött purizmus utolsó, jelentékeny tünete a *Német-Magyar Tudományos Műszótár* 1858, melynek főmunkatársa és voltaképpen szerkesztője Toldy Ferenc (segítője Greguss Ágost) volt.”¹⁰¹

94 TOLNAI Vilmos (1929). 196.

95 Bugát Pál stílusát illetően: Az orvosi kart illető, a külön seborvosi képzést megszüntetni kívánó javaslata védelmében egy felszólalásában 1848-ban név szerint odaszúr Frivaldszky Imrénnek, mint akinek hiányos az orvosi praxisa („nem de barátom Frivaldszky?”), meg nemessége miatt is („a kutyabőr sem tehetség még”). BUGÁT Pál (1848) 345.

96 TOLNAI Vilmos (1929) 198.

97 TOLNAI Vilmos (1929) 208.

98 MTA K RAL 80/1845; [Frivaldszky, Imre.] (1846b).

99 SZABÓ János (1961) 6.

100 SZABÓ János (1961) 18.

101 TOLNAI Vilmos (1929) 210.

Szabó János 1861-ben a két irányzatot mérlegre teszi. Egyfelől kimondja, hogy „a jó szó olyan mint a jó ötlet”,¹⁰² másfelől, hogy a mértéktelen purizmus lányegében „szeparatizmus” az európai tudomány világától.¹⁰³ Frivaldszky János 1867-ben Bugát szellemében még megírja a bogarak anatómiai műszótárát.¹⁰⁴ A kiegyezés után azonban paradigmaváltás következett be, és ez kihatott a nyelvművelésre is. Az a hatás, mely a purizmust mint ellenhatást kiváltotta, lecsökkent.

A vegyész Szily Kálmán 1879-ben már határozottan a „szittya puristák” ellen lép fel. Megérti, hogy a terminológiában sokféle irányzat van, hiszen rengeteg új „műszót kell nyelvünkben megpolgárosítani”. Régebben az idegenből jött új dolgok hozták magukkal a nevüket is, amelyek úgy lettek magyarokká, hogy a magyar kiejtéshez és helyesíráshoz igazították és magyar toldalékokkal látták el őket. Amint léteznek családok indigenátusa, van „az idegen szavaknak indigenátusa” is.¹⁰⁵ Bugát módszerét elveti, egyenesen herosztratoszinak mondja.¹⁰⁶

A Múzeumba 1875-ben bekerült Herman Ottó (1834–1914) is ezt vallja. Ő „volt olyan szuggesztív – sőt mondhatni erőszakos személyiség, hogy a fiatalabb nemzedék melléje sorakozott és még az élő klasszikusnak, Frivaldszky Jánosnak is el kellett viselnie, hogy „rovartani műszavait” egyszerűen lesöprik, ami miatt a békés természetű tudós”¹⁰⁷ „egy zokszót sem ejt”¹⁰⁸ Mi több, ismerjük Hermannak egy 1883-ban, Kossuth Lajosnak írt levelét is, amelyben a keresztnév nélkül említett „tót” „Frivaldszky” múzeumi „klikk”-jét inszinuálja. Más helyen elhelyezett célzásai azonban már Imrére illenek, de akkor már csak János élt, aki valóban szlovák anyanyelvű volt, ellentétben Imrével. Hermanék „magyaros” fajnevei egyébként nem voltak mások, mint a német nevek tükörfordításai.¹⁰⁹

A lebegtetett keresztnév miatt Kossuth, – nem ismerve közelebbről a történeteket, – nem tudni, mit gondolhatott Frivaldszky Jánosról, aki viszont szintén mit sem tudott arról, hogy a Frivaldszky név ki előtt és milyen összefüggésben vetődött fel. Azt lehet gondolni, hogy Herman valójában Frivaldszky János ellen lépett fel, ám mert egyúttal lekötelezettje is volt, helyette Frivaldszky Imrére tolta át a vádat. Amikor Kossuth 1884. november-

102 SZABÓ János (1961) 6.

103 SZABÓ János (1961) 18.

104 FRIVALDSZKY János. (1867b).

105 SZILY Kálmán (1879) 329-333.

106 SZILY Kálmán (1879) 339.

107 BÁLINT Zsolt – FRIVALDSZKY János (2007) 68.

108 HORVÁTH Géza 1897.

109 BÁLINT Zsolt – FRIVALDSZKY János (2007) 69.

rében Helfy Ignácnak ír a nem- és fajnevek magyarosításáról, – Haynald érsek egy 1871-beli megnyilatkozására reagálva, – leveléből az derül ki, hogy őt lényegében csak a növénynevek érdeklik. A Turini Remete mindenesetre leszögezi benne, hogy nem híve Bugátnak. A kémiai nyelvújítást teljes egészében elveti, az állatvilágról, vagy éppen a rovarokról, a Frivaldszkyakról azonban egyáltalán semmit nem ír.¹¹⁰

FRIVALDSZKY JÁNOS ÉS HERMAN OTTÓ

A fentiek miatt részletesebben kell kitérni Frivaldszky János kapcsolatára Herman Ottóval.¹¹¹ Ő 1868 óta küld meghatározásra rovarokat Frivaldszky Jánosnak,¹¹² az akkor már tekintélyes tudósnak. A kevéssé békés természetű Herman már első levelében állásfoglalásra akarja Frivaldszkyt bírni a Pávayval folytatott polémiájában, amit az elhárít, viszont a küldött 51 mezőiségi rovar meghatározza számára.¹¹³ Herman az 1870-es évek elején kerül Budapestre, ő ajánlja az Akadémiába 1870-ben. Mikor pedig külföldre távozna, Szily Kálmán ötletére a Természettudományi Társulatnál megbízást szerez neki Magyarország pókfaunájának megírására.¹¹⁴ Frivaldszky 1871. április 14-én írt levelében ajánlja fel Hermannak ezt a lehetőséget. Az év végén Herman türelmetlenkedni kezd, mi több, kétségbe vonja Frivaldszky ajánlatának komolyságát. Ő válaszában elmondja, hogy egyelőre Xantus expedíciója áll az illetékesek érdeklődésének központjában.¹¹⁵ A Társulat végre 1873 márciusában Hermantól munkatervet kér, majd egy hónapra rá megszavazza az úti-költséget.¹¹⁶ Frivaldszky 1875-ben behozza Hermant a Nemzeti Múzeumba. Megküldi neki az eskümintát, mert az ateista Hermannak „scrupulusai” vannak annak szövegét illetően.¹¹⁷ 1875 végére a monográfia el is készül.¹¹⁸

Herman Frivaldszky János támogatásával 1877-ben a Nemzeti Múzeum költségén megalapítja a Természettudományi Füzeteket, s a szerkesztője lesz, Frivaldszky pedig a három szakszerkesztő egyike. A folyóirat célja a Múzeum

110 KOSSUTH Lajos (1894).

111 RAPAICS Rajmund (1953) 201.; ERDŐDY Gábor (1984) 13, 16, 59.; LAMBRECHT Kálmán (1926); TTT Frivaldszky János fond

112 MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/57-59.

113 MTA KK, Ms 292/52.

114 ERDŐDY Gábor (1984) 13.

115 MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/60-61.

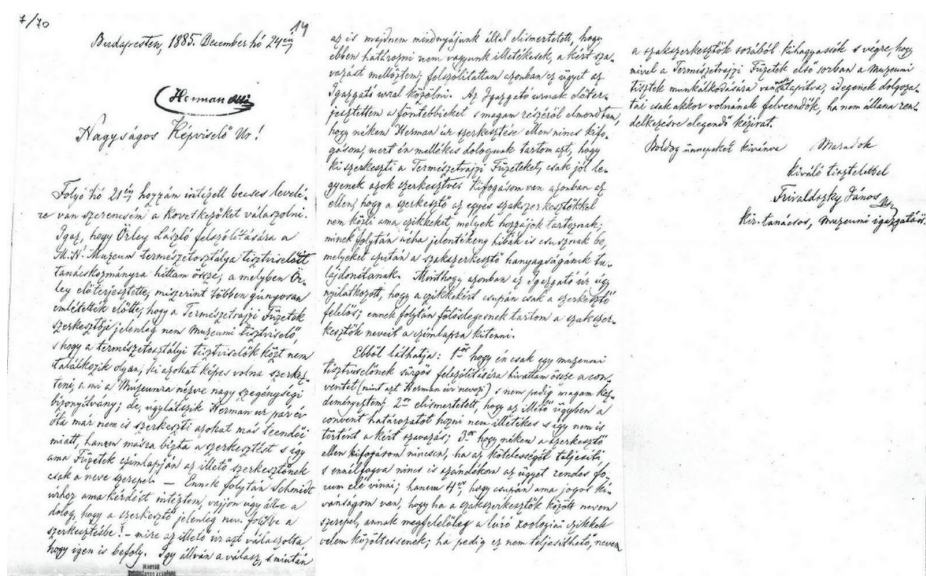
116 MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/62-63.

117 MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/65-66; ERDŐDY Gábor (1984) 13.

118 MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/64, 68.; ERDŐDY Gábor (1984) 13.

tudósgárdája publikációinak közlése. Az első évfolyamban megkezdí Petényi János Salamon (1799-1855) néhai ornitológus hagyatékának közlését is.¹¹⁹ Herman Ottó ekkor így jellemzi támogatóját: „Ajtaja, ismerete mindenkinek tárva nyitva áll, barátságos, egyszerű modora bizodalmat kelt a serdülő tehetségben [...] Frivaldszky Jánosnak csak barátja és tisztelője van, ellensége nincsen”¹²⁰ A jó rajzkészségű Herman illusztrálja Frivaldszky János cikkeit.

Hermant országgyűlési képviselőnek választják, emiatt 1879-ben kilép a Múzeumtól. A Múzeum ennek ellenére meghagyja neki a Természetrajzi Füzetek szerkesztését. Herman azonban a Füzeteket magán folyóiratának kezdi tekinteni, s a múzeumiak közleményeit nem hozza, a szakszerkesztőket – köztük Frivaldszkyt – pedig félreállítja, ezzel visszatetszést vált ki.¹²¹

7. FRIVALDSZKY JÁNOS LEVELE HERMANN OTTÓHOZ, 1885

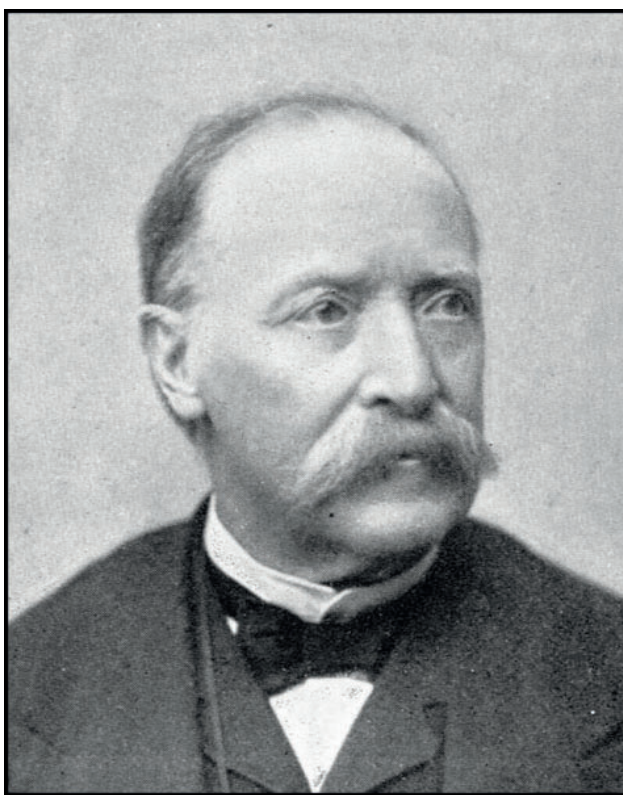
Herman Ottó önkényeskedése miatt Frivaldszky Örley László szorgalmazására 1885-ben ülést hív össze a folyóirat ügyében. Felvetődik már az is, hogy ne Herman szerkessze a lapot. Frivaldszky azonban közli, hogy nem ők illetékesek a szerkesztő személyéről dönteni, mert ez az igazgató hatásköre. Egyébként sem szerkesztő kiléte a fontos, hanem hogy „jól legyen szerkesztve”. – Herman közben értesül az ülésről, és számon kéri Frivaldszkyt,

119 ERDŐDY Gábor (1984) 59.; SZÉKELY Sándor (1955) 31, 47-48.; TTT Frivaldszky János fond.

120 HERMAN Ottó (1877).

121 MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/70.

hogy miféle „conventet” hívott össze, hiszen az igazgató szerint a szerkesztő a felelős a tartalomért, nem a szakszerkesztők. Frivaldszky válaszában illően megnagyságosurazza az országgyűlési képviselő Hermant, de saját neve alá is odaírja, hogy „királyi tanácsos, múzeumi igazgatóőr.” Elmondja a történeteket, egyúttal közli egyfelől azt a kívánságát, hogy vagy vegyék le nevét a címlapról, vagy mutassák be neki is a szakterületét érintő cikkeket, másfelől, hogy idegenek cikkeit pedig csak akkor közölje, ha nincs múzeumi szerző.¹²² E nagyvonalúságot Herman is méltányolja, 1890-ben így együtt szervezik az első budapesti nemzetközi ornitológiai kongresszust.¹²³ Tegező viszonyba kerülnek, Frivaldszky „barátságos névnapi ebédre” hívja,¹²⁴ Herman is „kedves barátjának” szólítja,¹²⁵ s halála után megemlékezik róla.¹²⁶

8. FOTÓ 1885-BŐL, ELLINGERTŐL

122 MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/70.

123 ERDŐDY Gábor (1984) 16.

124 1891-ben: MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/71.

125 1893-ban: TTT Frivaldszky János fond.

126 HERMAN Ottó (1895).

UTOLSÓ ÉVEI

Frivaldszky Imre családját ennek halála után is rendszeresen látogatta pesti lakásukban, ahol mindig örömmel fogadták. „Hangos jóestét-tel nyit be, leül a nagymama mellé a dívánra, s elbeszéli neki hol járt, mit látott, miféle kitüntetésekben részesült legújabban. Ez vagy amaz a tudományos társulat tagul választotta, az államtitkár nagy elismeréssel nyilatkozott felőle, a miniszter megszólította, Haynald bíbornok karonfogva sétált vele. Nem dicsekvő ember, de szívének jól esik mindezt elmondani. A jó nagymama boldog kedvencének sikerei fölött”- írja Frivaldszky Imre unokája.¹²⁷

1889-ben az Állatvédő Egyesület tagja lesz,¹²⁸ majd ugyanez évben „királyi tanácsos” címmel tüntetik ki. 1890-ben a Trencsényi Természet Tudományi Társaság tagja lesz.¹²⁹ Vállalja vidéki gimnáziumok rovargyűjteményeinek felülvizsgálatát, illetve alapítását is. Köszönő levelet kap ezért 1890-ben a nyíregyházi evangélikus gimnázium igazgatójától,¹³⁰ 1895-ben kisújszállási polgármestertől.¹³¹ Ez utóbbi gyűjteményből szép orgonakorall maradt fenn.¹³² 1890-ben a hévízi tóba, majd a Budapest II. kerületi Malomtóba tündérrózsát telepít át a nagyváradi hőforrásokból.¹³³ 1891-ben az állathonosító társaság alelnöke, a természettudományi társaság választmányi tagja lesz.¹³⁴

Frivaldszky egyik fő műve felkérésre készült, és nem is rovarani, hanem madártani.¹³⁵ Önzetlenül és rövid idő alatt készül el vele az 1891-i magyarországi nemzetközi kongresszusra, melynek nagy szenzációja volt. Az ornitológusoktól beszerzett előfordulási adatokat rendszerbe foglalta a források feltüntetésével. Ez alapozta meg a magyar tudósok becsületét a külföld előtt, mert addig ilyen monográfia nem volt. Elkészítését az ornitológusok közül senki sem vállalta, mert mindegyikük madártani megfigyelésekkel volt elfoglalva.

127 BH III. 50.-51.

128 OL, P2256-33: (Korábban R319-22)

129 *Trencsén megyei Természettudományi Társaság Közlönye*.

130 OL, P2256-33: (Korábban R319-22)

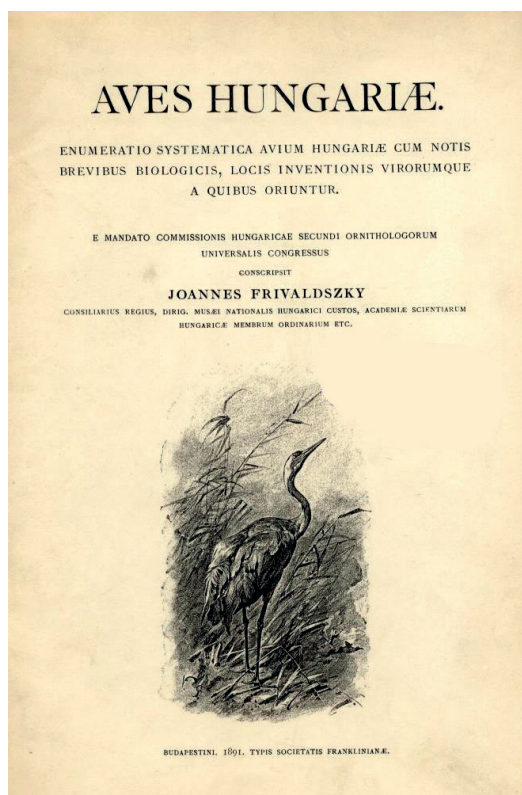
131 Eredeti oklevél: OL, P2256-33 (Korábban R319-22)

132 *Élet és Tudomány*, 1980. évf. 159-160.

133 MIHÁLYFI János (1994).

134 *Magyarország tisztvi cím és névtára* 1891.

135 FRIVALDSZKY János (1891a); említi *Természettudományi Közöny* 1890: 325.

9. AZ *AVES HUNGARIÆ* CÍMLAPJA

Utolsó éveiben még előadásokat tart: 1890-ben Bihar megye némely bogár-fajairól,¹³⁶ 1892-ben három előadást új, illetve különös alkatú bogarakról,¹³⁷ 1893-ban újabb két bogárról.¹³⁸ Ebben az esztendőben még jelentést készít az állattani pályázatról,¹³⁹ ez utolsó műve.

1892-ben a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlése elmúlt két évének halottairól tart emlékbeszédet. Ezt mint mondja, szívesen vállalta. Beszéde kellően emelkedett, jó stílusú írás, minden fölösleges szóvirág nélkül. A 12 személy közül részletesen ismerteti három olyannak az életét, akiről feltehetően más körökben nem emlékeztek meg. Ezért van az, hogy mások, sokkal jelentősebb emberek, – így Haynald Lajos, Hunfalvy Pál,

136 nyomtatta: FRIVALDSZKY János (1891b).

137 *Természettudományi Közöny* 1892 156-157.; nyomtatva: FRIVALDSZKY János (1889a).

138 *Természettudományi Közöny* 1893: 49.; nyomtatva: FRIVALDSZKY János (1892b), FRIVALDSZKY János (1893b).

139 FRIVALDSZKY János (1893d).

Nendtvich Károly – csak néhány sort kapnak.¹⁴⁰ Külön kiemeli minden életrajzban, ha valaki 1848-ban „a szabadság zászlaja alá szegődött.”¹⁴¹ Így fejezi be beszédét: „Mi nem fogjuk érdemeiket elfeledni soha! Akik őket ismertük, magunk között láttuk, szíveinkbe zárva hordjuk emléküket; az epigon pedig a vándorgyűlés munkálatai könyvében találja majd tevékenységüket, nagyságukat kegyelettel hirdető lapokat.”¹⁴² Amikor Pulszky nyugdíjba megy és helyére új igazgató kerül a Múzeum élére, mint igazgató ő ő mondja az üdvözlőket a Múzeum személyzete nevében.¹⁴³

HALÁLA

A Magyar Nemzeti Múzeum épületében lakott, szolgálati lakásban. 1895. március 29-én halt meg Budapesten májrákban, amit régebb óta próbált karlsbadi kúrával gyógyítani.

10. FRIVALDSZKY JÁNOS SÍRJA A KEREPESI TEMETŐBEN

140 Természettudományi Közlöny (1892); különnyomata: FRIVALDSZKY János (1893a).

141 FRIVALDSZKY János (1893a) 64.

142 FRIVALDSZKY János (1893a) 70.

143 *Magyar Könyvszemle*, 1895. 1. 74-80.

A kerepesi temetőben temették el, a főbejárattól jobbra induló falsírboltok egyikébe, az 546. számúba.¹⁴⁴ Temetésén ott volt Wlassics Gyula közoktatási miniszter; a MTA részéről br. Eötvös Loránd elnök, Szász Károly másodelnök, Szily Kálmán főtitkár, sokan a tagok közül; a természettudományi társulat tagjai; a Múzeum részéről Szalay Imre igazgató és az állattári osztály vezetője, Mocsáry László, akik búcsúztatták.¹⁴⁵ Halála után özvegye albérletekben lakik 1898-ban VIII. Esterházy u. 24., 1899-ben VIII. Főherceg Sándor u. 6. alatt.¹⁴⁶ 1899-ben még említik a szeptember 13-17. közt tartott Nemzetközi Gyermekmentő Kongresszus előkészítő bizottságának nagyszámú tagjai közt,¹⁴⁷ de 1899-ben ő is meghalt, férje mellé temették. Később ide temetik az asszony hűgát, gróf Keglevichnét és ennek fiát, gróf Keglevich Géza színházi intendánst is.¹⁴⁸

Szorgalmas, kötelességtudó, konzervatív, passzív, szerény, félénk, kicsit nehézkes, szögletes, zárkózott, ám baráti társaságban azonban igen barátságos természet volt. Frivaldszky Imréhez képest nem volt nagyvonalú, nem volt üzleti érzéke, együttműködésük idején az ő koncepcióin dolgozott, így lett a részletmunkák alapos embere.

Frivaldszky János „maga a megtestesült szerénység volt. [...] Erélyes soha sem tudott lenni, szigorú csak önmaga iránt volt; készakarva soha sem vétett senkinek. [...] Abban a bizottságban, melyet a természettudományi társulat választmánya e célból kiküldött, és mely működésének eredményét a társulat kiadásában megjelent „Rovartani Műszótár”-ban tette le, ő is mindig tevékeny részt vett és soha a legcsekélyebb ellenvetést nem tette, mikor a Bugát-féle mintára faragott korcs szavakat – részben az ő saját csinálmányait – egymásután mind halálra ítéltük. [...] Ha meggondoljuk, hogy milyen mostoha viszonyok között voltak még hazánkban 1870 előtt a tudományok, [...] és mindezek mellett és felett egy ellenséges indulatú idegen kormány, mely a magyarságot, a magyar kultúrát, a magyar tudományt minden erejével megfojtani igyekezett. Íme, ily viszonyok voltak azok, a melyek között a Frivaldszky-Petényi-korszak zoológusainak szaktudományukat ápolni és fejleszteni kellett. [...] És ha egyéb érdeme sem volna mint az, hogy e gyűjteményeket az osztrák hatóságok minden akadékoskodása, zaklatása és rosszakarata dacára híven és becsületesen megőrizte, sőt fejlesztette, már evvel is kiérdemelte volna őszinte hálánkat, igaz tiszteletünket. Áldott le-

144 KÁROSSY (1938) 173.

145 Vasárnapi Újság, 1895. 218.

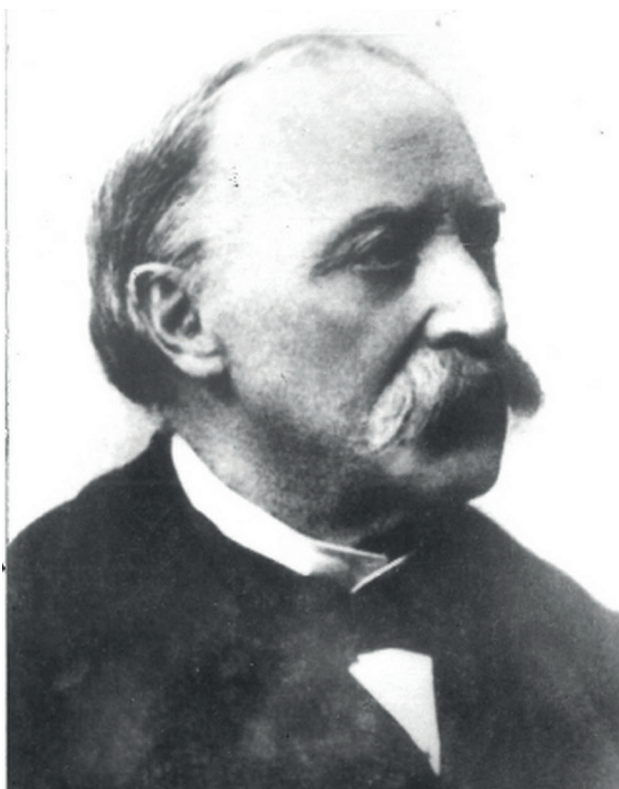
146 TOLNAY hiteles címtára 1898; Budapesti lak- és címjegyzék.

147 SCHERER István (1900) 6.

148 OSZK, Gyászjelentések. Fiumei úti Temető anyakönyv.

gyen emlékezetel!” – írja róla kortársa, Horváth Géza.¹⁴⁹ Horváthot annak idején Frivaldszky János ajánlotta az Akadémiába, egyébként pedig Hermannnak volt jó barátja.¹⁵⁰

Öt arcképe ismeretes különböző korokból: Egy 1876 tájban készült rajz Suhajcky Györgytől;¹⁵¹ fotó 1881-ből Ellinger Edétől,¹⁵² aláírt fotó 1885 körül szintén Ellinger Edétől,¹⁵³ egy 1887 körül készült rajz, amely őt munka közben, dolgozóasztalnál ábrázolja,¹⁵⁴ végül egy 1894-1895-re tehető öregkori fotó.¹⁵⁵ E képek fordulnak elő Frivaldszky Jánossal kapcsolatos más publikációkban is.¹⁵⁶

11. FOTÓ 1894-1895

149 HORVÁTH Géza (1897) 8-9, 11-13.

150 levelezésük 1874-től: MTA-KK Ms 261/9-106.

151 TTT Frivaldszky János fond.

152 MTA KK Ms 10.206/37, Magyar Salon VIII. (1887) 456.

153 TTT Frivaldszky János fond., HORVÁTH Géza (1897).

154 *Magyar Salon* VIII. (1887) 454.

155 TTT Frivaldszky János fond; HALAJ, D. és mások (1972).

156 *Magyarország és a Nagyvilág* 1877. 6. sz.; *Athenaeum Naptár* 1878; *Vasárnapi Újság*, 1892. 8. sz. 1895. 218 ; Aláírása: *Vasárnapi Újság* 1889. 44. sz.

AZ UTÓKOR EMLÉKEZETÉBEN

Halálát követően sorra jelentek meg róla méltatások.¹⁵⁷ Ez folyamatos volt a két világháború közt is,¹⁵⁸ sőt 1945 után is.¹⁵⁹

1929-ben a nyelvészet részéről szólal meg mindössze egy disszonáns hang: Tolnai Vilmosnak a nyelvújítás történetéről készített terjedelmes értekezésében. Ő ír először a rovtani szakszavak nyelvújításáról negatív értékítéssel, ezt Frivaldszky János működésének tulajdonítva. Úgy tudja, hogy Szabó József műve bírta rá „Frivaldszky Jánost, a bogárvilág legkitűnőbb ismerőjét, hogy valamennyi rovarnak magyar nevet adjon, és ezrivel alkotta, saját bevallása szerint Diószeghyék példájára, a legcsudálatosabb szavakat: *iganc, szövc, sitár, kecsér, külény, léleme, lágyma, alkonyász, merőc, derec* stb.” Azt állítja továbbá, hogy „ezekre vonatkozik Kossuth Lajos egyik levele, amelyben elítéli a Bugát-féle purizmusból eredő szócsináló hóbortot.”¹⁶⁰ E nyelvészeti bírálat a természettudomány világát ugyan nem érintette, megér mégis némi kommentárt. Először is, hogy az általa idézett „legcsudálatosabb” szavak az általa hivatkozott helyen¹⁶¹ nem találhatók, megtalálhatók viszont közülük néhányan (*igonc, sitaris, kecsély, lágyc, deréc*) Frivaldszky Imrénél.¹⁶² Mindezekből pedig az következik, hogy nem Szabó József volt az állattani névadás elindítója, hanem Frivaldszky Imre. Tolnai – mint téves hivatkozásaiból látszik – e műveket sohasem olvasta, hanem e részt valaki – meg nem nevezett – informátor sugalmazására írta, aki a két

157 *Aquila* 1895, 96., 1899, 323.; *Insektenbörse*, 1895, 12, 75.; *Miscellanea Entomologica* 1895, 3, 48 – 49.; KRAATZ, G. (1895); MIK, J. (1895); SZINNYEI József (1896); *Természettudományi Közlöny* 1896, 636., 1897, 50-56.; HORVÁTH Géza (1897); PALLAS VII. 662.; *Természetrajzi Füzetek*, 1897, 1-6. és 252-255.; DADAY Jenő (1882-1903); CSIKI, E. (1903); *Állattani Közlemények* 1903, 205.

158 *Állattani Közlemények* 1916, 46., 1942, 32-33.; KRÜCKEN, Oskar - PARLAGI, Imre (1918) I. 358.; SZILÁDY Zoltán (1925), SZILÁDI Zoltán (1927); *Természettudományi Társulat Évkönyve* 1940, 130.; GOMBOCZ Endre (1941) 222.

159 RAPAICS Rajmund (1953), 103.; *Magyar Életrajzi Lexikon* 546.; SZELEI László (1971); ALLODIATORIS Irma (1963); *Élet és Tudomány* 1974/24.

160 TOLNAI Vilmos (1929) 211.

161 „Math. és termt. Közl. III, 1863. 17.” Az adott évben azonban a hivatkozott periodika nem jelent meg, a III. kötet megjelenési éve pedig 1865, így a hivatkozott mű nem más, mint Frivaldszky János: Adatok a magyarhoni barlangok faunájához, Math. és termt. Közl. III. 17-53., azaz FRIVALDSZKY J. (1865a). Egyébként sem itt, sem FRIVALDSZKY J. (1867b) (Mathematikai és Természettudományi Közlemények V. 1-98.) művében e szavak nem találhatók.

162 BÁLINT Zsolt – id. FRIVALDSZKY János (2009) 232-241.

Frivaldszkyt össze is keverte. Tekintve, hogy Kossuthot mint tromfot kezelve az előbbihez hasonló tájékozatlanságot mutat, a zavar forrása az említett személy lehet.

1974-ben a két Frivaldszky tiszteletére elnevezett *Frivaldszky*a tudománytörténeti szakközlöny indul a Természettudományi Múzeum kiadásában, de csak 2 évfolyamot ér meg.¹⁶³ A szocialista tudománypolitika amiatt szünteti meg, hogy ez időtájt válik ismertté a materialista tekintély Herman Ottó támadása a Frivaldszkyak ellen. Ekkor kerül napvilágra Herman az a levele, amelyben az emigrációban élő Kossuth Lajosnál bevádolta a „Frivaldszky klikk”-et.¹⁶⁴ Az sem vált ügyének javára, hogy az Akadémia történetét írva – 1975-ben – a másik Frivaldszkyt, Imrét Vekerdi László kifejezetten megragalmazza.¹⁶⁵ Ennek következtében a két Frivaldszky egy negyedszázadra szalonképtelen lett a kommunista ideológiájú tudomány előtt.

Neve ezek miatt már az utóbbi 30 évben csak lexikonok lapjain olvasható, többnyire egyikből a másikba átmásolt tartalommal.¹⁶⁶ Jobban járt külföldön: Első sorban Amerikában: Egy híres magyarokat népszerűsítő amerikai kiadású lexikonban szerepel.¹⁶⁷ Hangay György az USA-ban megjelenő Rovartani Enciklopédiába¹⁶⁸ 13 magyar entomológust juttatott be, köztük Frivaldszky Jánost is.¹⁶⁹ De megbecsülik máshol is külföldön.¹⁷⁰ Nyugati szomszédaink „*osztrákként*” tartják számon.¹⁷¹

Szlovákiában, születési helyén, Rajecen emlékét nagy tisztelettel őrzik. 1972-ben, születése 150. évfordulóján fedezte fel a maga számára a szlovák tudománytörténet.¹⁷² A rajeci városi tanács a tanácsház falán fekete márvány táblát állít emlékére. E táblát a rendszerváltozás után, 1992-ben, a 170. évfordulón áthelyezik a szemközti múzeum falára. Ladislav Židek rajeci polgármester ezt az alkalmat ünnepséggel és kis tudományos ankétal köti össze. Ekkor ulica Frivaldského néven utcát is neveznek el róla a városka

163 FRIVALDSZKYA 1975, 1-2. sz.

164 HERMAN Ottó (1983) 351.

165 *A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada*. Bp. 1975. 72-73.

166 *Biológiai Lexikon* I. 758-759; *Magyar Agrártörténeti Életrajzok A-H*, 1987; *Magyar utazók lexikona* 128.; *Magyar Nagylexikon* VIII. 313 („Fridvaldszky” néven); *Új Magyar Életrajzi Lexikon*

167 SIMON, Andrew L. (1999) 242.

168 *Encyclopedia for Entomology*.

169 HANGAY György (2004).

170 HESSELBARTH, G.- OORSCHOT, H. van - WAGENER, S. (1995) Band 2, 1179 - 1199.; OKALI, I. és mások (1996) 38.; RÁKOSY, L. (1996); KRÍŽ, Karol (2001).

171 *Österreichisches Biographisches Lexikon* 1815–1950. I. 372.

172 MARTINČEK, L. (1972); HALAJ, D. és mások (1972); JURKOVIČ, Miloš (1976); ŠTOLLMAN, Andrej (1972); *Slovenský Biografický Slovník*, II. 131.; KOLEŠKA, Z. (1980); RYBÁRIKOVÁ, Ružena (1994).

déli, kertvárosi részén. Ez mindmáig a világon az egyetlen, Frivaldszkyról elnevezett utca. 2005-ben MUDr Karol Kříž, rajeci orvos és entomológus Frivaldszky Jánosról monográfia írásához kezd. Frivaldszky János műveinek ebben szereplő jegyzékét jelen írás szerzője bocsátotta a rendelkezésére, amiért a szerző köszönetet is mond.¹⁷³ 2012-ben, születésének 190. évfordulóján RNDr Ladislav Židek egykori rajeci polgármester, – ma vállalkozó – Kříž doktor szakmai közreműködésével nagy emlékünneepséget, utána tudományos konferenciát, egész napos programot szervez. Az emléktáblánál több beszéd is elhangzott. Az ünnepség fényét emelte a Magyar Nemzeti Múzeum állattani szempontból jogutódjának, a Természettudományi Múzeumnak kutatási igazgatója, Dr. Gubányi András és Dr. Bálint Zsolt, a lepkeosztály vezetőjének jelenléte. Az emléktáblánál a magyar küldöttség részéről jelen írás szerzője mondott beszédet.

12. FRIVALDSKEHO ULICA
1972-TŐL (BALRÓL)

13. EMLÉKTÁBLA RAJECEN
1972-TŐL (JOBBRÓL)

A rendszerváltozás után kezdik újra felfedezni hazánkban is.¹⁷⁴ Bálint Zsolt lepidopterológus kifejezetten pozitívan értékeli a Frivaldszkyak nyelvújítását.¹⁷⁵ Korunkban már nem fenyeget sem a nemzetközi tudománytól való „szeparatizmus” veszélye, anyanyelvünket pedig legfeljebb az angollal szemben kell védenünk. Most már indulatoktól mentesen lehetünk képesek befogadni mindazt, amit egy Vörösmarty nem tartott sem „korcsnak”, sem „legcsudálatosabbnak”, sem „furcsaságnak”. Ha egy mai gyógyszerész vagy családorvos képes megjegyezni ugyan-

173 KŘÍŽ, Karol (2012) 54. „bez ktorých by táto práca bola nekompletná a nikdy nebola „uzrela svetlo sveta””.

174 LACZA Tihamér (1995); ROZNER István (2004).

175 BÁLINT Zsolt (2006); BÁLINT Zsolt – id. FRIVALDSZKY János (2009) 68-69, 79-82.

azon generikumok gyárankint változó fantázianeveit, nem okozhat egy entomológus számára sem nehézséget egy nemzetközi fajnév mellé egy magyar fajnév memorizálása, amelynek – ellentétben a hangzatos, de jelentés nélküli árunevekkel – informatív tartalma is van. Esztétikai aggályunk sem nagyon lehet olyan lepidopterológus – Bálint Zsolt – esetében, aki emellett több kötetet publikált költő, diplomás zeneművész, valamint Csontváry- és Mednyánszky-kutató.

14. A MAGYAR DELEGÁCIÓ RAJECEN, 2012. JÚNIUS 12.

15. ÜNNEPSÉG FRIVALDSZKY JÁNOS EMLÉKTÁBLÁJÁNÁL, 2012. JÚNIUS 12.

16. ÜNNEPI BESZÉDEK AZ EMLÉKTÁBLÁNÁL, 2012. JÚNIUS 12.

FRIVALDSZKY JÁNOS TISZTELETÉRE ELNEVEZETT FAJOK ÉS FAJVÁLTOZATOK¹⁷⁶

Coleoptera

Carabus Schedleri Fabr. var. *Frivaldszkyi*
Menas Frivaldszkyi
Eusonoma Frivaldszkyi
Euplectus Frivaldszkyi
Bythinus Frivaldszkyi
Meligethes Frivaldszkyi
Bruchus Frivaldszkyi
Tentyra Fridvaldszkyi
Platytarsus Frivaldszkyi
Trachyploeus Frivaldszkyi
Psolidium Frivaldszkyi
Erirhinus bimaculatus Fabr. var. *Frivaldszkyi*
Dorytomus vorax Fabr. Var. *Fridvaldszkyi*
Bagous Fridvaldszkyi
Ceuthorrhynchus Frivaldszkyi
Grammoptera (Cortodera) Frivaldszkyi
Agapanthia Fridvaldszkyi
Psylliodes Frivaldszkyi
Halysia conglobata L. var. *Frivaldszkyi*

Hymenoptera

Allantus Frivaldszkyi
Vipio Frivaldszkyi
Hedychrum Frivaldszkyi
Chrysis Frivaldszkyi
Trigonopsis Frivaldszkyi
Euceria Frivaldszkyi
Marcopsis Frivaldszkyi

176 HORVÁTH Géza (1897) nyomán.

Orthoptera

Barbitistes Fridvaldszkyi

Thamnotrizon Fridvaldszkyi

Hemiptera

Cazira Fridvaldszkyi

Corisa Fridvaldszkyi

Myriopoda

Julus Fridvaldszkyi

Arachnoidea

Theridium Fridvaldszkyi

Pedanostethus Fridvaldszkyi

Chernes (Ectoceras) Fridvaldszkyi

Crustacea

Cyclops Fridvaldszkyi

Vermes

Octolasion Fridvaldszkyi

Funghi

Agaricus (Lepiota) Fridvaldszkyi

FRIVALDSZKY JÁNOS MŰVEINEK JEGYZÉKE

FRIVALDSZKY I. és J. (1857):

Frivaldszky Imre - Frivaldszky János: Drei neue Grotten-Käfer aus Ungarn. (Verhandlungen des zoologisch-botanischen Vereins in Wien. VII. 44-46.)

FRIVALDSZKY J. (1862):

Frivaldszky János: Ein neuer Grottenkäfer aus Ungarn. (Wiener Entomolog. Monatschrift. VI. 327.)

FRIVALDSZKY J. (1865a):

Frivaldszky János: Adatok a magyarhoni barlangok faunájához. (Mathematikai és Természettudományi Közlemények III. 17-53.)

FRIVALDSZKY J. (1865b):

Frivaldszky János: Rövid vázlata azon szerzeményeknek, melyekkel Xántus János a m. n. Múzeum állattani osztályát gazdagította. (Magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálatai, Maros-Vásárhely X. 268-273.)

FRIVALDSZKY J. (1867a):

Frivaldszky János: A magyarországi egyenesröpüek magánrajza. (Monographia Orthopterorum Hungariae). (MTA Értekezések a természettudományok köréből I. 12. sz. 201, 7 táblával)

FRIVALDSZKY J. (1867b):

Frivaldszky János: A magyarországi téhelyröpüek (Coleoptera) műszavainak magyarázata, rövid boncz- és élettani ismertetéssel. (Mathematikai és Természettudományi Közlemények, V. 1-98, I-III. tábla)

FRIVALDSZKY J. (1869):

Frivaldszky János: A magyarországi Hangyafélék (Formicidae). (Magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálatai, Eger XIII. 229-235.)

FRIVALDSZKY J. (1870):

Frivaldszky János: Adatok a magyarországi kétröpüek (Diptera) faunájához. A rablólegyek (Asilidae). (Magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálatai Fiume XIV. 318-326.)

FRIVALDSZKY J. (1872):

Frivaldszky János: A Herkulesfürdő és környékén élő állatok. In: Munk Manó: A Herkulesfürdő és környéke. Pest. 85-108.

FRIVALDSZKY J. (1873a):

Frivaldszky János: Állattani kirándulásaim Orsova, Mehádia és Korniareva vidékein. (Magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálatai, Herkules fürdő XVI. 197-243.)

- FRIVALDSZKY J. (1873b):
Frivaldszky János: Adatok Máramaros vármegye faunájához. (Mathematikai és Természettudományi Közlemények, IX. 183-232.).
- FRIVALDSZKY J. (1873c):
Frivaldszky János: Magyarország állattani viszonyainak vázlata. In: A bécsi 1873-as közkiállítás katalógusa.
- FRIVALDSZKY J. (1874a):
Frivaldszky János: Magyarország Téhelyröpűinek futonczféléi (Carabidae). (MTA Értekezések a természettudományok köréből V. 2. sz. 66)
- FRIVALDSZKY J. (1874b):
Frivaldszky János: (A fekete tücsökről) (Természettudományi Közlöny. 1874. 254.)
- FRIVALDSZKY J. (1875a):
Frivaldszky János: Egy természetrajzi kérdés. (A circus-fajokról) (Természettudományi Közlöny. 1875. 333.)
- FRIVALDSZKY J. (1875b):
Frivaldszky János: (A Necydalis majorról) (Természettudományi Közlöny. 1875. 334.)
- FRIVALDSZKY J. (1875c):
Frivaldszky János: (A torontáli sáskáról) (Természettudományi Közlöny. 1875. 486.)
- FRIVALDSZKY J. (1876a):
Frivaldszky János: Adatok Temes- és Krassó megyék faunájához. (Mathematikai és Természettudományi Közlemények XIII. 285-378 , I. tábla)
- FRIVALDSZKY J. (1876b):
Frivaldszky János: (Madarak és idevágó irodalom) (Természettudományi Közlöny. 1876. 254.)
- FRIVALDSZKY J. (1877a):
Frivaldszky János: Coleoptera nova ex Hungaria meridionali. Új téhelyröpűek Magyarország déli részéből. (Természetrajzi Füzetek I. 17-22. és 228-231. , I. tábla)
- FRIVALDSZKY J. (1877b):
Frivaldszky János: Coeoptera nova ex ins. Creta et Asia minore. Új téhelyröpűek Kréta-szigetéről és Kis-Ázsiából. (Természetrajzi Füzetek I. 83-86.)
- FRIVALDSZKY J. (1877c):
Frivaldszky János: Carabidae novae ex Hungaria. Magyarországi új futóbogarak. (Természetrajzi Füzetek I. 133-135.)
- FRIVALDSZKY J. (1877d):
Frivaldszky János: Adnotationes coleopterologieae. (Természetrajzi Füzetek I. 136.)

- FRIVALDSZKY J. (1877e):
Frivaldszky János: *Anophthalmus Merklii*, Frivaldszky. (Természetrajzi Füzetek I. 246.)
- FRIVALDSZKY J. (1878a):
Frivaldszky János: *Coleoptera nova*. Új téhelyröpkék. (Természetrajzi Füzetek II. 9-12 és 111-114.)
- FRIVALDSZKY J. (1878b):
Frivaldszky János: *Synopsis specierum subgeneris Anophthalmus, huiusque in Hungaria detectarum*. (Természetrajzi Füzetek II.12-14.)
- FRIVALDSZKY J. (1878c):
Frivaldszky János: *Anophthalmus Merklii* új-fajnak magyar szövege. (Természetrajzi Füzetek II. 14.)
- FRIVALDSZKY J. (1878d):
Frivaldszky János: *Animadversiones ad Catal. Coleopterorum Europae*. Edit. secumdam. 1877. (Természetrajzi Füzetek II. 14-15.)
- FRIVALDSZKY J. (1878e):
Frivaldszky János: Jellemző adatok Máramaros megye téhelyröpkéinek faunájához. (Magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálatai Máramaros-Sziget XIX. 128-135.)
- FRIVALDSZKY J. (1878f):
Frivaldszky János: (A *chironomos pilipes*ről, *Bombyx neustriar*ól és *Tortrix pillerian*áról) (Természettudományi Közlöny. 1878. 324-325.)
- FRIVALDSZKY J. (1879a):
Frivaldszky János: *Coleoptera nova ex Hungaria*. Magyarországi új téhelyröpkék. (Természetrajzi Füzetek III. 3-6.)
- FRIVALDSZKY J. (1879b):
Frivaldszky János: Budapest és környéke állattani tekintetben: Madarak és Rovarok. In: Dr. Gerlőczy Gyula és Dr. Dulácska Géza, Budapest és környéke természetrajzi, orvosi és közmívelődési leírása. Első rész. 321-329 és 337-403.
- FRIVALDSZKY J. (1879c):
Frivaldszky János: A magyarországi *Eucnemida*-félék. (*Eucnemidae Hungariae*.) (Természetrajzi Füzetek III. 205-229.)
- FRIVALDSZKY J. (1879d):
Frivaldszky János: *Coleoptera nova ab Eduardo Merkl in M. Balkan inventa*. (Természetrajzi Füzetek III. 230-233.)
- FRIVALDSZKY J. (1879e):
Friv. J.: (Az *agrotis segetum*ról) (Természettudományi Közlöny. 1879. 165.)

- FRIVALDSZKY J. (1879f):
 Friv. J.: (Az agrotis segetumról, a Typhea-fajról és a Corisa hieroglyphicaról) (Természettudományi Közlöny. 1879. 325.)
- FRIVALDSZKY J. (1879g):
 Friv. J.: (A gabona-darázsról) (Természettudományi Közlöny. 1879. 486.)
- FRIVALDSZKY J. (1880a):
 Frivaldszky János: A magyar Nemzeti Múzeum állattári osztályának történetéhez. (Természetrajzi Füzetek IV. 3-13.)
- FRIVALDSZKY J. (1880b):
 Frivaldszky János: Hazánk faunájának gyarapodása az utóbbi években (1869-1879 augusztus haváig). (Magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálatai , Budapest XX. 256-271.)
- FRIVALDSZKY J. (1880c):
 Frivaldszky János: Coleoptera nova in Europa orientali et Asia minore a D. Eduarde Merkl detecta. Új téhelyröpkék Európa keleti részében és Kis-Ázsiában Merkl Ede úrtól gyűjtve. (Természetrajzi Füzetek IV. 260-266.)
- FRIVALDSZKY J. (1880d):
 F. J.: (A pajzstetvekről), (Természettudományi Közlöny. 1880 246.)
- FRIVALDSZKY J. (1880e):
 F. J.: (a Rhynchites betuletiről) (Természettudományi Közlöny. 1880 284)
- FRIVALDSZKY J. (1880f):
 Friv. J.: (a Lecanium persicaeről) (Természettudományi Közlöny. 1880 365)
- FRIVALDSZKY J. (1881a):
 Frivaldszky János: Coleoptera europaea nova. Európai új téhelyröpkék. (Természetrajzi Füzetek V. 26-29.)
- FRIVALDSZKY J. (1881b):
 F.J.: (Hazánk és Európa lepkéiről szóló művek) (Természettudományi Közlöny. 1881. 398.)
- FRIVALDSZKY J. (1881c):
 Friv. J.: (Madarak és madártojások meghatározása) (Természettudományi Közlöny. 1881. 438.)
- FRIVALDSZKY J. (1882a):
 Frivaldszky János: Endomychidae in Asia orientali a J. Xántus collectae. (Természetrajzi Füzetek VI. 123-133. , I. tábla 1-3 ábra II. tábla 4. ábra)
- FRIVALDSZKY J. (1882b):
 Frivaldszky János: Coleoptera nova a Joanne Xantus in insula Borneo detecta. Új téhelyröpkék Borneo szigetéről Xántus János által fölfedezve. (Természetrajzi Füzetek VI. 134-140. , I. tábla 4-5 ábra, II. tábla 1-3.ábra)

FRIVALDSZKY J. (1883a):

Frivaldszky János: Eine neue Paenoterion-Art. (Wiener Entomolog. Zeitung. II. 36.)

FRIVALDSZKY J. (1883b):

Frivaldszky János: Coleoptera nova ex Hungaria. Magyarországi új téhelyröpűek. (Természetrajzi Füzetek VII. 9-18.)

FRIVALDSZKY J. (1883c):

Frivaldszky János: „Van-e még nádi farkas?” – felhívás. (Vadászlap, 1883.)

FRIVALDSZKY J. (1884a):

Frivaldszky János: Cartodere filum Aub. (Rovartani Lapok I. 44.)

FRIVALDSZKY J. (1884b):

Frivaldszky János: Coleoptera nova ex Asia minore. Új téhelyröpűek Kis-Ázsiából. (Természetrajzi Füzetek VIII. 1-8 ábra)

FRIVALDSZKY J. (1884c):

Frivaldszky János: Coleoptera nova ex Hungaria. Magyarországi új téhelyröpűek. (Természetrajzi Füzetek VIII. 279-285.)

FRIVALDSZKY J. (1884d):

Frivaldszky János: Coleoptera pro Fauna Hungariae characteristica, annis praeteritis in Hungaria collecta. A múlt években Magyarországon gyűjtött s hazánk faunájára nézve jellemző téhelyröpű fajok. (Természetrajzi Füzetek VIII. 286-287.)

FRIVALDSZKY J. (1884e):

Frivaldszky János: Az ivarok számviszonyai a rovaroknál. (Rovartani Lapok I. 250-251.)

FRIVALDSZKY J. (1885a):

Frivaldszky János: Paprikában élő moly. (Rovartani Lapok II. 59-60.)

FRIVALDSZKY J. (1885b):

Frivaldszky János: Synonymiai helyreigazítás. (Rovartani Lapok II. 149.)

FRIVALDSZKY J. (1886a):

Frivaldszky János: Lepidoptera nova et varietates, in expeditione ad oras Asiae orientalis Comitibus Belae Széchenyi, a Dominis Gustavo Kreitner et Ludovico Lóczy collecta. (Természetrajzi Füzetek X. 39-40, IV. tábla, 1-5. ábra)

FRIVALDSZKY J. (1886b):

Frivaldszky János: Difformitates et monstrositates Coleopterorum. (Természetrajzi Füzetek X. 78-80, IV. tábla 6-13. ábra)

FRIVALDSZKY J. (1887a):

Frivaldszky János: Pótadatok a „Délmagyarország állattani tekintetben” dr. Tömösváry Ödön által összeállított jegyzékhez. (Magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálatai, Buziás-Temesvár XXIII. 272-282.)

FRIVALDSZKY J. (1887b):

Frivaldszky János: A magyar nemzeti múzeum állattára. I. Emlősök, madarak, csúszók, halak, rovarok, lepkék. (Magyar Salon. VII. 488-493.)

FRIVALDSZKY J. (1888):

Frivaldszky János: Coleoptera nova ex Hungaria. Magyarországi új téhelyszárnyúak. (Természetrázi Füzetek XI. 159-164.)

FRIVALDSZKY J. (1889a):

Frivaldszky János: Difformitates et monstrositates Coleopterorum in collectione Musaei Nationalis Hungarici. Eltorzult és túlfejtett bogár-alakok a magyar nemzeti múzeum gyűjteményében. (Természetrázi Füzetek XII. 72-79, III. tábla)

FRIVALDSZKY J. (1889b):

Frivaldszky János: Coleoptera in expeditione D. Comitis Belae Széchenyi in China, praecipue boreali, a Dominis Gustavo Kreitner et Ludovico Lóczy anno 1879. collecta. (Természetrázi Füzetek XII. 197-210.)

FRIVALDSZKY J. (1890):

Frivaldszky János: Észrevételek Török Péter „Bogár-határozó” című munkájára. (Természettudományi Közlöny XXII. Pótfüzetek. 32-37.)

FRIVALDSZKY J. (1891a):

Frivaldszky János: Aves Hungariae. Enumeratio systematica avium Hungariae cum notis brevibus biologicis, locis inventionis virorumque a quibus oriuntur. Budapestini, 1891. 197

FRIVALDSZKY J. (1891b):

Frivaldszky János: Adatok Biharmegye födelesszárnyú rovarainak (Coleoptera) faunájához. (Magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálatai, Nagyvárad XXV. 504-517.)

FRIVALDSZKY J. (1891c):

Frivaldszky János: A Magyar Nemzeti Múzeum állattárának ügyviteli utasítása s rendtartásának szabályozása. [Budapest], Franklin-Társulat, 1891. [4] ; 38 cm

FRIVALDSZKY J. (1892a):

Frivaldszky János: Coleoptera in expeditione D. Comitis Belae Széchenyi in China, praecipue boreali, a Dominis Gustavo Kreitner et Ludovico Lóczy anno 1879 collecta. II. (Természetrázi Füzetek XV. 114-125.)

FRIVALDSZKY J. (1892b):

Frivaldszky János: Coleoptera duo nova ex Hungaria. (Természetrázi Füzetek XV. 132-133.)

FRIVALDSZKY J. (1893a):

Frivaldszky János: Megemlékezés halottainkról. (Magyar orvosok és természetvizsgálók Munkálatai, Brassó XXVI. 61-70.)

FRIVALDSZKY J. (1893b):

Frivaldszky János: Coleoptera nova. (Természetrajzi Füzetek XVI. 85-88.)

FRIVALDSZKY J. (1893c):

Frivaldszky János: Coleoptera, Lepidoptera, Orthoptera et Neuroptera. (Gróf Széchenyi Béla Keletázsiai utazásának tudományos eredményei. II. 667-690.)

FRIVALDSZKY J. (1893d):

Frivaldszky János-Entz Géza: Jelentés az állattani pályázatról (Természettudományi Közlöny 1893 103-104.;)

HIVATKOZÁSOK, FORRÁSOK

ANYAKÖNYVEK

	Keresztelés	Házasság	Temetés
Štátny Oblastny Archív, Býtča:			
Frivald	(1698-1985)	(1698-1985)	(1723-1985)
Rajec (Šuja, Ďurčina, Jasenové, Čierna, Zbyňov, Kláče)	(1674-1998)	(1709-1998)	(1675-1998)

Magyar Országos Levéltár:

Pest Belváros	(1725-1895)	(1724-1895)	(1763-1895)
Sátoraljaújhely	(1792-1837)	(1808-1871)	(1820-1870)

Sátoraljaújhelyi Levéltár:

Gálszécs (Bacska, Bacsókó, Dargó, Gerenda, Kohány, Tarnóka, Visnyó)	(-)	(1841-1847)	(1841-1847)
---	-------	-------------	-------------

KÉZIRATOS FORRÁSOK

BH: Matzon Frigyesné, (Bp. XI. Badacsonyi u. 2/a) iratai: Balogh Károly hagyatéka. Bérczy Géza: Képek a múltból.

Fiumei úti temető anyakönyve

MNM Kubinyi: Magyar Nemzeti Múzeum Levéltára. A Magyar Nemzeti Múzeum szerzeményei jegyzőkönyvei Kubinyi Ágoston igazgatása alatt, 1843- június 5-től kezdve 1857 december 31-ig.

MTA KK: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár kéziratára. Kéziratok

MTA K RAL: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár kéziratára. Akadémiai Levéltár

- MTA K M.:** Irod. Levelestár. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
kézirattára. Magyar. Irodalmi Levelestár.
- OL, D207:** Országos Levéltár, Abszolutizmus kori Levéltár, M. kir. hely-
tartótanács, Világi alapítványi osztály
- OL, P2256-33:** (Korábban R319-22) : Országos Levéltár, Frivaldszky
János iratai
- OSZK:** Országos Széchényi Könyvtár.
- TT ÁllLelt:** Magyar Természettudományi Múzeum Tudománytörténeti
Gyűjteménye. Intézményi fond, állattári gyarapodási leltárak. Állatok.
- TT Jel:** Magyar Természettudományi Múzeum Tudománytörténeti Gyűj-
teménye. Intézményi fond, állattári gyarapodási éves jelentések.
- TT Kvj:** Magyar Természettudományi Múzeum Tudománytörténeti Gyűj-
teménye. Intézményi fond, állattári gyarapodási leltárak. Állattár. Ké-
zikönyvtár.
- TTT:** Magyar Természettudományi Múzeum Tudománytörténeti Gyűjte-
ménye. Személyes fondok
- TŽFF:** Štátny Oblastny Archív, Býtcá , Trenčianska Župa, Familiae, rod
Frivaldsky II. rész (75 fol.)

SOROZATOK, FOLYÓIRATOK

Aquila
Athenaeum Napár
Állattani Közlemények
Budapesti lak- és címjegyzék 1880-1916.
Élet és Tudomány
FRIVALDSZKYA, (folyóirat, szerk. Huszty Sándor, csak két évf. Bp. 1974, 1975)
Insektenbörse, 1895
Lévai gimnázium értesítői, 1838
Magyar Könyvszemle
Magyarország és a Nagyvilág
Magyarország tiszti cím és névtára
Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek Munkálatai
Magyar Salon
Miscellanea Entomologica 1895,
Nagyszombati érseki gimnázium értesítői 1836,
Névjegyzéke, akik a m. kir. József Műegyetemen 1928 végéig oklevelet nyertek. Bp. 1929
Rovartani Lapok
Természet

Természetrajzi Füzetek
Természettudományi Közlöny
Természettudományi Társulat Évkönyve
Trencsén megyei Természettudományi Társaság Közlönye
Természettudományi Társulat Évkönyve.
Vasárnapi Újság

LEXIKONOK

Biológiai Lexikon Főszerk. STRAUB F. Brunó. I-IV. Bp. 1975-78.
 Encyclopedia for Entomology szerk.: CAPINERA, John L., Kluwer Academic Publishers, 2004. I-III.
 Magyar Életrajzi Lexikon Bp. 1967
 Magyar Nagylexikon VIII. Budapest, 1999.
 Magyar Agrártörténeti Életrajzok A-H, 1987
 Magyar utazók lexikona. Szerk.: BALÁZS Dénes Bp, 1993
 OKALI, I. és mások (1996): Slovník slovenských Zoologov .
 Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950.
 Slovenský Biografický Slovník
 TOLNAY hiteles címtára, Bp.
 Új Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerk.: MÁRKI László II. Budapest, 2001

ÖNÁLLÓ PUBLIKÁCIÓK

ALLODIATORIS Irma (1963): Frivaldszky Imre. *Élővilág*, 1963. 6.sz. 49-54.
 BÁLINT Zsolt (2006): A Kárpát-medencében előforduló pillangóalakú lepkék rendszeres névjegyzéke. In: Bálint Zsolt – Gubányi András – Pitter Gábor: *Magyarország védett pillangóalakú lepkéinek katalógusa*. Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest, 127-136.
 BÁLINT Zsolt (2009): The butterfly taxa described by János Frivaldszky and their type material (Lepidoptera: Papilionoidae) *Annales Historico Naturales Musei-Nationalis Hungarici*. Vol. 101., 167-180.
 BÁLINT Zsolt – id. FRIVALDSZKY János (2009): *A Magyar Parnasszuson - Frivaldszky Imre, a természet kutatója*. Magyar Természettudományi Múzeum. 2009.
 BUGÁT Pál (1848): Sebészeink ügye a javaslat irányában. *Orvosi Társ.* 1848. 22. sz. 342-347.
 CHYZER Kornél (1890): *A magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűléseinek története*, Sátoraljaújhely.

- CSIKI, E. (1903): Frivaldszky János, *Rovartani Lapok* 10 (2), 23 -25.
- DADAY Jenő (1882-1903): *A magyar állattani irodalom ismertetése*. Bp.
- ERDŐDY Gábor (1984): *Hermann Ottó és a társadalmi-nemzeti felemelkedés ügye*. Bp.
- FARKAS Henrik (1975): 150 éve született Xantus János. *Élet és Tudomány*, 1975. 41.sz.
- FODOR Ferenc (1955): Az Institutum Geometricum. Tankönyvkiadó.
- FRIVALDSZKY Imre. (1835): Közlések a Balkány vidékén tett természet-tudományi utazásról (27 színezett rajzzal) - *A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei* . II. kötet, II. osztály, 235-276.
- FRIVALDSZKY Imre. (1844): *Javaslat a természettudományok hazánkban felvirágoztatása ügyében*, - Pest, 1844 id. FRIVALDSZKY János (2009)
- [FRIVALDSZKY, I.] (1846b): A-betűs szavak egy szakszótárhoz. – Kézirat (MTA K RAL 80/1845)
- id. FRIVALDSZKY János (2006): *A frivaldi Frivaldszky család története*. Bp. 2006.
- GOMBOCZ Endre (1941): *A m. kir. Természettudományi Társulat története*, Bp. 1941.
- HALAJ, D. és mások (1972): *Rajecsky rodák Ján Frivaldszky prirodovedec*, Rajec, 1972.
- HANGAY György (2004): Nagy magyar entomologusok. *Rovarász Híradó*, 2004. február. 8.
- HERMAN Ottó (1877): H.O.: Frivaldszky János. *Magyarország és a Nagyvilág*. 1877. 6.sz.
- HERMANN Ottó (1983): Hermann Ottó: *Elátkozott pokoljáró* Bp. 1983
- HERMAN Ottó (1895): Frivaldszky János emlékezetének. *Aquila*, VI. 323.
- HESELBARTH, G.- OORSCHOT, H. van - WAGENER, S. (1995): *Die Schmetterlinge der Türkei*, 1995.
- HORVÁTH Géza (1897): Frivaldszky János élete, *Természettudományi Közöny*, 1896 636., Természetrajzi Füzetek, XX. 1897, és *Magyar Tudományos Akadémia Értesítője*, 1897.
- JÓKAI Mór (1968): *Följegyzései*. Bp. 1968.
- JURKOVIČ, Miloš (1976): Ján Frivaldszky. *Vlastivedný sborník Považia* 1976.
- KÁROSSY Pál (1938): *A kerepesi temető nagy halottai*. Bp. 1938.
- KÁTAI Gábor (1868): *A Magyar királyi Természettudományi Társulat története*. Bp. 1968.
- KOLEŠKA, Z. (1980): Frivaldszky János, Seznambiografií československých entomologů (entomológové nežijící), *Zprávy Československé společnosti entomologické při ČSAV*, Praha, 16, 2 / 1980, 62
- KOSSUH Lajos (1894): A természettudományi nem- és fajnevek magyarosításának kérdéséről. *Természettudományi Közöny*, 1894. 207-219. Korábban: Pesti Napló, 1884. december 18, 19, 20. sz.)
- KRAATZ, G. (1895), *Deutsche entomologische Zeitschrift*, 39, 7.
- KRÜCKEN, Oskar - PARLAGI, Imre (1918): Das Geistige Ungarn. *Wien und Leipzig* 1918

- KŘÍŽ, Karol (2001): Kříž, Karol: Kto bol...? János Frivaldszky. *Entomologický magazín*: Hmyz, II(4) 79.
- KŘÍŽ, Karol (2012): Kříž, Karol és mások: *Biografia a bibliografia Jána Frivaldského*. BIOMASA, Kisucký Lieskovec, 2012.
- LACZA Tihamér: (1995): A barlangok élővilágának első magyar kutatója. *Vasárnap*, 1995, 21. 5.
- LAMBRECHT Kálmán (1926): *Hermann Ottó*, Bp. 1926.
- A Magyar Nemzeti Múzeum*. Bp. (1896)
- MÁTRAY Gábor (1868): *A Magyar Nemzeti Múzeum korszakai*. Pest,
- MARTINČEK, L.(1972): Dvaja Frývaldskovci ..., *Technické noviny*, XX (21): . 2: (z 23. 5. 1972).
- MIHÁLYFI János (1994) cikke, *Budai Polgár*, 1994. szept. 29., 5.
- MIK, J.(1895): *Wien. entomologische Zeitung*. 14, 180.
- MOCSÁRY Sándor: *Xantus János emlékezete*. MTA Értekezések a természettudományok köréből
- RAPAICS Rajmund (1953): *A magyar biológia története*, Bp.
- RÁKOSY, L.: (1996): Die Noctuiden Rumäniens (Lepidoptera: Noctuidae) *Stappia*, 46, 10.
- ROZNER István (2004): Rovarász elődeink. Frivaldszky János. *Rovarász Híradó*, 36. sz. 2004. szeptember. 3-5.
- RYBÁRIKOVA, Ružena (1994): Jan Frivaldszky, Rajecy rodák a Múzejník. *Spravodaj*, Rajec, 1994, 1. 11
- SCHERER István (1900): *1899. évi...Nemzetközi Gyermekvédő Kongresszus naplója*. Szerk.: Scherer István. Budapest, 1900.
- SIMON, Andrew L. (1999): *Made in Hungary. Hungarian contributions to universal culture*. USA
- SZABÓ János (1861): Szabó János: Magyarítás a természettudományokban. Pest, 1861.
- SZÉKELY Sándor (1955): *Herman Ottó*. Bp, 1955
- SZELEI László (1971): Frivaldszky János *Tudomány és Mezőgazdaság*, 9. 5.sz.
- SZILÁDY Zoltán (1925): A két Frivaldszky. In: MÉHES Gyula-KARL János: *A biológia magyar úttörői* Bp. 1925
- SZILÁDY Zoltán (1927): *Geschichte der Zoologie in Ungarn*, Debrecen.
- SZILY Kálmán (1879): A természettudományi nyelvről a magyar irodalomban. (*Természettudományi Közöny*, 1879. 329.)
- SZINNYEI József (1896): *Magyar írók élete és munkái*. Bp.
- SZŐNYI Éva (2012): Adalékok id. Szinnyei József (1830-1913) fogadtatásához a Magyar Nemzeti Múzeumban. (*Magyar Könyvszemle*, 2012, 3. 352-359.)

- ŠTOLLMAN, Andrej (1972): *Ochrana fauny*, Bratislava, 6, 45 – 4.
- TOLNAI Vilmos (1929): A nyelvújítás. (*Nyelvtudományi Közlemények*. XLVII. 1929.)
- VIDLIČKA, Ľubomir (2012): Významní slovenskí entomologovia Imrich a Ján Frivaldskí a ich príbuzenský vzťah. (*Entomofauna Carpathica*, 2012, 2. 9-20.)
- XANTUS János (1870): Levél Borneóbul dr. Friewaldszky Jánoshoz intézve. *Fővárosi Lapok*, 1870. 109.sz.. május 21. 465.
- XANTUS János (1875): Emlékbeszéd szárhegyi gr. Lázár Kálmán felett. *MTA Értekezések a természettudományok köréből*.

KÉPJEGYZÉK

1. kép: Fotó 1881-ből, Ellingertől – MTA KK Ms 10.206/37; Magyar Salon VIII. (1887) 456.
2. kép: Rajec. – Foto MUDr Karol Kříž
3. kép: *A Magyar Nemzeti Múzeum*. Pest-Buda anno 1838. Tizennégy színes litográfia. Összeáll.: Rózsa György. Magyar Helikon/Corvina, Budapest, 1972, 10. kép.
4. kép: *Az Egyenesrőpűek magánrajza* címlapja – FRIVALDSZKY J. (1867a) - OSZK
5. kép: Rajz 1886 k. – Magyar Salon VIII. (1887) 454.
6. kép: *Az Adatok Máramaros vármegye faunájához* címlapja – FRIVALDSZKY J. (1873b) - OSZK
7. kép: Frivaldszky János levele Herman Ottóhoz, 1885 - MTA, KK Frivaldszky János levelei, MS 257/57-72
8. kép: Fotó 1885-ből, Ellingertől – TTT Frivaldszky János fond.; HORVÁTH Géza (1897)
9. kép: *Az Aves Hungariae* címlapja – FRIVALDSZKY J. (1891a) - OSZK
10. kép: Frivaldszky János sírja a Kerepesi temetőben, 2013 (RNDr. L. Židek, Frivaldszky J., A. Štollman) – Foto MUDr Karol Kříž
11. kép: Fotó 1894-1895 – TTT Frivaldszky János fond
12. kép: *Frivaldszky János emléktáblája* Rajecen, 1972-től
13. kép: Emléktábla Rajecen, 1972-től
14. kép: A magyar delegáció Rajecen, 2012. június 16. (Frivaldszky J., Dr. Bálint Zs., Dr. Gubányi A.) - Foto Biomasa, Kysucký Lieskovec
15. kép: Ünnepe Frivaldszky János emléktáblájánál, 2012. június 16 - Foto Biomasa, Kysucký Lieskovec
16. kép: Ünnepe beszédek az emléktáblánál, 2012. június 16 (Frivaldszky J., A. Štollman, MUDr K. Kříž) - Foto Biomasa, Kysucký Lieskovec